

จिरายูท สีม่วง และภัสสร บุญญฤทธิ

สภาวะอาณานิคมภายในของเวียดนามสมัยอาณานิคมฝรั่งเศสปี ค.ศ.
1885 - 1939: บทวิเคราะห์จากทฤษฎีพึ่งพิงพึ่งพาของอังเดร กุนเดอร์ แฟรงค์
The State of Internal Colonialization in Vietnam During France's
Colonization in 1885-1939: An Analytical Study Based on Dependency
Theory of Andre Gunder Frank

จिरายูท สีม่วง (Jirayoot Seemung)¹

ภัสสร บุญญฤทธิ (Bhasrah Boonyarithi)²

¹ อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Lecturer, Department of Political Science, Faculty of Political Science and Law, Burapha
University

² นักวิชาการอิสระ

Independent Scholar

E-mail: Jirayoot@buu.ac.th

Received: 17 February 2022

Revised: 1 April 2022

Accepted: 7 April 2022

บทคัดย่อ

บทความชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์การเกิดขึ้นของสภาวะอาณานิคมภายในของเวียดนามในสมัยอาณานิคมของฝรั่งเศสโดยใช้ทฤษฎีพึ่งพิงพึ่งพาของอังเดร กุนเดอร์ แฟรงค์ สภาวะอาณานิคมภายในเวียดนามมีสาเหตุจากโครงสร้างการแบ่งงานกันทำในระดับโลก การแบ่งงานดังกล่าวไม่เพียงเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ประเทศอาณานิคมด้อยพัฒนาเท่านั้น แต่ยังเป็นสาเหตุให้เกิดการพัฒนาที่ไม่เท่าเทียมกันในระดับพื้นที่ภายในประเทศอาณานิคม ในกรณีของประเทศเวียดนามการแบ่งงานกันทำภายในประเทศทำให้เกิดพื้นที่แกนกลางที่มีหน้าที่เป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจการเมืองและรองรับการเผยแพร่อารยธรรมฝรั่งเศส ได้แก่ ท่าโหน่ย ส่ายก๋อน และเมืองบริวาร ได้แก่ เมืองโดยรอบที่มีหน้าที่ผลิตสินค้าป้อนระบบทุนนิยมโดยเฉพาะการทำนาคมไร่ขนาดใหญ่ อุตสาหกรรม และเหมืองแร่ตามความต้องการของประเทศแกนกลางคือฝรั่งเศสและตลาดโลก

คำสำคัญ: ทฤษฎีพึ่งพิงพึ่งพา, อัครเดอ กูรเดออร์ แฟรงก์, อินโดจีนของฝรั่งเศส, เวียดนาม, อาณานิคมภายใน

Abstract

The purpose of this article is analyzing the process of internal colonization taken place in Vietnam during the colonization of France by applying the theory of dependency as mentioned by Andre Gunder Frank. The internal colonization in Vietnam is the result of the distribution of labour in global level which forces Vietnam facing underdevelopment. Besides, this international labour distribution causes also the unequal development within the country itself, called internal colonization. Regarding Vietnam, this country is affected by the internal distribution of labour causing the emergence of metropolises and satellite cities. The metropolises cities of Vietnam including Hanoi and Saigon are the economic and political centres of the country and the city of French civilization. Meanwhile, the satellite cities are the cities surrounding the metropolises. Their roles are producing goods from the huge plantations, industrial estates, and mines to feed capitalism system as demanded by its metropolises country, France, and the global trades.

Keywords: Dependency Theory, Andre Gunder Frank, French Indochina, Vietnam, Internal Colonialism

บทนำ

ทฤษฎีพึ่งพิงพึ่งพาเป็นทฤษฎีที่ถูกนำเสนอโดยกลุ่มนักทฤษฎีมาร์กซิสต์ใหม่ (Neo Marxism) หนึ่งในนั้นคืออัครเดอ กูรเดออร์ แฟรงก์ ที่ไม่เพียงนำเสนอโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในระดับโลกที่อยู่ในลักษณะการพึ่งพิงพึ่งพากันระหว่างประเทศแกนกลางและประเทศบริวารเท่านั้นหากแต่ยังชี้ให้เห็นถึงสภาวะอาณานิคมภายในอีกด้วย กล่าวคือในระดับโลกสภาวะพึ่งพิงพึ่งพาอันเกิดจากการแบ่งงานกันทำระหว่างประเทศแกนกลางและประเทศบริวารเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้ประเทศบริวารด้อยพัฒนา โครงสร้างความสัมพันธ์ดังกล่าวไม่เพียงทำให้ประเทศบริวารด้อยพัฒนาเท่านั้นหากแต่ยังส่งผลให้เกิดสภาวะอาณานิคมภายในของประเทศบริวาร อันเป็นสาเหตุของความไม่เท่าเทียมกันในการพัฒนาระดับพื้นที่ภายในประเทศบริวาร สภาวะดังกล่าวก่อตัวขึ้นในยุคอาณานิคมและยังคงดำเนินเรื่อยมาในปัจจุบัน บทความชิ้นนี้จะนำทฤษฎีพึ่งพิงพึ่งพาของแฟรงก์มาใช้วิเคราะห์ปรากฏการณ์ในเวียดนามช่วงอาณานิคมของฝรั่งเศสเพื่ออธิบายการเกิดสภาวะอาณานิคมภายในของเวียดนามอันเป็นขั้นตอนหนึ่งของพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ทางเศรษฐกิจและพื้นที่ภายในของเวียดนาม โดยบทความจะใช้ปรากฏการณ์ของ

จิรายุทธ์ สิม่วง และภัศตรา บุญญฤทธิ์

เวียดนามสมัยอาณานิคมของฝรั่งเศสตั้งแต่ปี ค.ศ.1885 ไปจนถึง ค.ศ.1939 ก่อนการเข้ามาของญี่ปุ่น ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งเป็นช่วงที่ฝรั่งเศสมีบทบาทเต็มในการปกครองเวียดนามในฐานะเจ้าอาณานิคม

บทความแบ่งเนื้อหาออกเป็นสามส่วนหลัก ได้แก่ ส่วนแรกคือการสำรวจทฤษฎีพึ่งพิงพึ่งพาของ อัครเดร กุนเดอร์ แฟรงค์โดยสังเขป ส่วนที่สองคือปรากฏการณ์และวิเคราะห์การเกิดสภาวะอาณานิคม ภายในของเวียดนามสมัยอาณานิคมของฝรั่งเศสช่วงปี ค.ศ.1885 -1939 และส่วนสุดท้ายคือบทสรุป

1. ทฤษฎีพึ่งพิงพึ่งพาของอัครเดร กุนเดอร์ แฟรงค์ (Andre Gunder Frank)

ทฤษฎีพึ่งพิงพึ่งพา (dependency theory) เป็นทฤษฎีที่เกิดจากการวิพากษ์และชี้ให้เห็นถึงความล้มเหลวของแนวคิดการพัฒนาระยะหลักในหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยเฉพาะกลุ่มทฤษฎีการทำให้ทันสมัย (modernization theory) ที่มุ่งเน้นสร้างความเติบโตทางเศรษฐกิจหรือทฤษฎีการสร้าง ความเจริญเติบโต (growth theory) ที่นำโดยวอลต์ วิทแมน รอสโตว (Walt Whitman Rostow) ทฤษฎีพึ่งพิง พึ่งพาถูกเสนอโดยกลุ่มนักคิด อาทิ อัครเดร กุนเดอร์ แฟรงค์ (Andre Gunder Frank) ซามิร์ อามิน (Samir Amin) ทีโอบีโทนิโอ ดอส ซานโตส (Theotônio dos Santos) แฟร์นันโด โด อองริเก คาร์โดโซ (Fenando Henrique Cardoso) ปีเตอร์ อีแวน (Peter Evans) ฯลฯ โดยเน้นศึกษาและวิเคราะห์กระบวนการสะสมทุน ของประเทศโลกที่สามเป็นหลัก ซึ่งอาจจัดกลุ่มทางทฤษฎีออกเป็น 2 กลุ่มหลัก ได้แก่ ทฤษฎีพึ่งพิงพึ่งพาใน ช่วงแรก (early/ classical dependency theory) หรือทฤษฎีพึ่งพิงพึ่งพาแบบดั้งเดิม (orthodox dependency theory) และอีกกลุ่มได้แก่กลุ่มทฤษฎีพึ่งพิงพึ่งพาและการพัฒนา (dependency and development) หรือทฤษฎีการพัฒนาที่ควบคู่กับการพึ่งพิงพึ่งพา (associated-dependent development) (เชษฐา พวงหัตถ์, 2553, หน้า 138; สมศักดิ์ สามัคคีธรรม, 2533, หน้า 3-5)

อัครเดร กุนเดอร์ แฟรงค์ (Andre Gunder Frank) (ค.ศ.1929 - 2005) เป็นนักสังคมวิทยาและ ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจชาวเยอรมัน-อเมริกัน เขาเสนอทฤษฎีพึ่งพิงพึ่งพาแบบดั้งเดิมในช่วงปีทศวรรษที่ 1970 ก่อนที่จะพัฒนาทฤษฎีและเสนอทฤษฎีระบบโลกในช่วงหลังทศวรรษ 1980 แฟรงค์ถือเป็นนักคิดคน สำคัญในกลุ่มทฤษฎีพึ่งพิงพึ่งพาในช่วงแรกที่สืบทอดความคิดมาจาก พอล เอ. บาร์น (Paul A. Baran) ซึ่งถูกหยิบยกมาถกเถียงอย่างกว้างขวางคนหนึ่ง ในช่วงของการเสนอทฤษฎีพึ่งพิงพึ่งพาแบบดั้งเดิม แฟรงค์ ได้นำเสนอแนวคิดผ่านบทความและหนังสืออย่างต่อเนื่อง อาทิ บทความเรื่อง The Development of Underdevelopment ในปี ค.ศ.1966; หนังสือ Capitalism and Underdevelopment in Latin American: Historical Studies of Chile and Brazil ในปี ค.ศ.1967; หนังสือ Latin America: Underdevelopment or Revolution ในปี ค.ศ.1969; หนังสือ Lumpenbourgeoisie and Lumpendevlopment: Dependency, Class and Politics in Latin America ในปี ค.ศ.1972; หนังสือ On Capitalist Underdevelopment ในปี

ค.ศ. 1975; หนังสือ World Accumulation 1492 – 1789 ในปี ค.ศ. 1978 และหนังสือ Dependent Accumulation and Underdevelopment ในปี ค.ศ. 1978 ฯลฯ

แฟรงค์ได้วิพากษ์และชี้ให้เห็นถึงความล้มเหลวของทฤษฎีการทำให้ทันสมัยว่าตัวแบบการสร้าง ความเจริญเติบโตที่คาดหวังว่าจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรม ไปสู่การพัฒนาที่แท้จริงแล้วกลับนำไปสู่ภาวะด้อยพัฒนาอันมีสาเหตุสำคัญมาจากความสัมพันธ์เชิง ฟังพาของประเทศด้อยพัฒนาที่มีต่อประเทศพัฒนา เงื่อนไขดังกล่าวเป็นเงื่อนไขที่ประเทศพัฒนาไม่เคย ประสบมาก่อนและสถานะความสัมพันธ์ดังกล่าวส่งผลกระทบให้ประเทศด้อยพัฒนายิ่งด้อยพัฒนาต่อไป อย่างไม่สิ้นสุด โดยแฟรงค์ใช้คำว่า เป็นสถานะ “การพัฒนาสู่ภาวะด้อยพัฒนา (development of underdevelopment)” (Frank, 1996; สมศักดิ์ สามัคคีธรรม, 2533, หน้า 86-87)

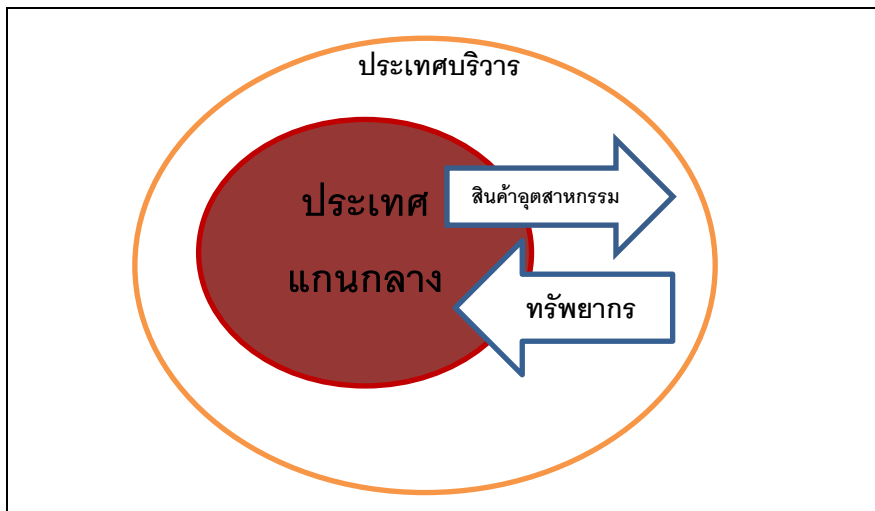
แฟรงค์ได้วิเคราะห์ผ่านกรอบการตีความทางประวัติศาสตร์ว่า สถานะความด้อยพัฒนา ดังกล่าวเป็นผลมาจาก “ห่วงโซ่ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศแกนกลางและประเทศบริวาร” ที่มีพลวัตมา อย่างต่อเนื่องของระบบทุนนิยมโลกที่วิวัฒนาการมาจากระบบทุนนิยมการค้าไปจนถึงการขยายตัวของระบบ อุตสาหกรรมการเงินอย่างมีเอกภาพโดยทั้งหมดถือว่าอยู่ในระบบโลกเดียวกัน โดยชี้ให้เห็นว่าห่วงโซ่ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศนี้ส่งผลให้เกิดสถานะพัฒนาและด้อยพัฒนาผ่านการวิเคราะห์ประสบการณ์ ของกลุ่มประเทศลาตินอเมริกาโดยเฉพาะชิลีและบราซิล ในกรณีของชิลีเขาเห็นว่าประเทศชิลีถูกระบบทุน นิยมโลกผนวกเข้าไปตั้งแต่ยุคอาณานิคมเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ส่วนกรณีของประเทศบราซิลนั้นแฟรงค์ อธิบายว่าบราซิลได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของระบบทุนนิยมโลกมาตั้งแต่ในศตวรรษที่ 16 และถูกบังคับให้ ผลิตสินค้าการเกษตรเพื่อการส่งออก แม้ว่าระหว่างช่วงที่เศรษฐกิจโลกตกต่ำในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 1 และ 2 จะสร้างโอกาสให้บราซิลได้พัฒนาอุตสาหกรรมแต่เนื่องจากปัญหาการสะสมทุนที่ไม่เพียงพอทำให้ บราซิลมีโอกาสพัฒนาได้เพียงแค่วงสั้นๆ ในช่วงที่ประเทศแกนกลางอ่อนแอ ทว่าเมื่อประเทศแกนกลาง กลับมาเข้มแข็งประเทศบราซิลก็กลับมาอยู่ในสภาพประเทศบริวารเช่นเดิม ดังนั้นแฟรงค์จึงสรุปว่า โครงสร้างการพัฒนาและความด้อยพัฒนาทางเศรษฐกิจนั้นดำรงอยู่ตลอดทุกช่วงเวลาของการขยายตัว ทางเศรษฐกิจโลกโดยเฉพาะความด้อยพัฒนาที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันส่วนใหญ่เป็นผลลัพธ์จาก ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ด้านเศรษฐกิจและด้านอื่นๆ ที่มีมาอย่างต่อเนื่อง (Frank, 1996; สุรพล ธรรมร่วม ดี, 2530, หน้า 70- 71)

แฟรงค์ได้แบ่งประเทศในโลกออกเป็นสองกลุ่ม ได้แก่ 1) ประเทศด้อยพัฒนาคือประเทศที่ตกเป็น บริวารต่อประเทศแกนกลางและเรียกกลุ่มประเทศนี้ว่า “Satellite” และ 2) ประเทศพัฒนา อันได้แก่ประเทศ แกนกลางและเรียกประเทศกลุ่มนี้ว่า “Metropolises” ประเทศทั้งสองกลุ่มมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันในลักษณะ อาณานิคมโดยที่ประเทศบริวารจะต้องพึ่งพาประเทศแกนกลางอยู่ตลอด (Frank, 1967, p. 3) การพึ่งพา ดังกล่าวมีลักษณะที่ประเทศแกนกลางได้เปรียบอยู่เสมอเนื่องจากประเทศแกนกลางมีลักษณะเศรษฐกิจ การเมือง และเทคโนโลยีที่เข้มแข็งกว่าประเทศบริวาร ทำให้ประเทศบริวารถูกขูดรีดส่วนเกิน (exploitation)

จรรยาวัธ สีม่วง และภัสตรา บุญญฤทธิ์

อันได้แก ั ทรัพยากร แรงงาน ทุน ผ่านทางกลไกการแบ่งงานกันทำระหว่างประเทศ การแบ่งงานกันทำนี้เป็น เครื่องมือดูดเอาทุนและส่งออกมูลค่าส่วนเกิน (surplus transfer) ออกจากสังคมแล้วส่งต่อกันไปเป็นทอดๆ ไปยังประเทศแกนกลางอันเป็นส่วนกลางในระดับโลกโดยอาศัยการค้าผูกขาดและการแลกเปลี่ยนที่ไม่เท่า เทียมกัน โดยที่ประเทศบริวารจะถูกยัดเยียดให้ผลิตและส่งออกสินค้าเกษตรเพื่อตอบสนองความต้องการ ของประเทศศูนย์กลางโดยใช้กระบวนการสะสมทุนแบบบุพกาล (primitive accumulation) (ดังภาพที่ 1) ผลก็คือประเทศบริวารไม่สามารถสะสมทุนภายในประเทศ ขาดสมรรถนะและไม่สามารถพลังการผลิต ทำ ให้ประเทศบริวารไม่สามารถพึ่งตนเองได้จึงอยู่ในสภาพด้อยพัฒนา (สุรพล ธรรมรมดี, 2530, หน้า 70)

ภาพที่ 1 ภาพความสัมพันธ์ระหว่างประเทศแกนกลางกับประเทศบริวาร

ลักษณะความสัมพันธ์แบบขูดรีดระหว่างประเทศแกนกลางกับประเทศบริวารมีอยู่ทั้งในระดับ ระหว่างประเทศและระดับสังคมภายใน เพราะฉะนั้นในประเทศบริวารเองจึงมีทั้งส่วนแกนกลางและส่วน บริวารอยู่ในตัวเอง ความสัมพันธ์ลักษณะนี้ไม่ว่าจะอยู่ในระดับใดก็จะมีอิทธิพลครอบงำและหลอมรวม สภาพเศรษฐกิจการเมืองและสังคมของประเทศบริวารอย่างลึกซึ้ง สภาวะที่มีทั้งส่วนแกนกลางและส่วน บริวารอยู่ในตัวเองเช่นนี้เองที่แฟรงค์เรียกว่า “อาณานิคมภายใน (internal colonialism)” โดยแฟรงค์มี ความเห็นว่าประเทศด้อยพัฒนาประกอบด้วยระบบเศรษฐกิจ 2 ภาคด้วยกัน แต่ละภาคมีพลวัตที่แตกต่าง กันแต่พึ่งพาระหว่างกัน (interdependence) ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม ภาคที่ถูกผนวกเข้าสู่ระบบทุน นิยมโลกจะมีลักษณะเป็นสังคมทุนนิยมสมัยใหม่ มีอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจสูง ในขณะที่อีก ภาคคือภาคชนบทจะมีลักษณะโดดเดี่ยว หยุดนิ่ง และเป็นเศรษฐกิจแบบยังชีพ ลักษณะทวิลักษณ์ (dualism) นี้ก่อรูปขึ้นมาในศตวรรษที่ 19 ที่นำโดยชนชั้นนำที่มีแนวคิดแบบเสรีนิยม พวกเขาเห็นประโยชน์ ของการสร้างสภาวะพึ่งพาระหว่างกันของเมืองศูนย์กลางและเมืองบริวารโดยการผนวกสังคมชาวนาเข้าสู่

ระบบตลาดโลกในฐานะผู้ผลิตสินค้าขั้นปฐมและป้อนผลผลิตทางการเกษตรเข้าสู่ระบบทุนนิยมเพื่อสร้างกำไรแก่เมืองศูนย์กลาง (metropolises) และเสริมสร้างการพัฒนาและความมั่งคั่งแก่ชนชั้นปกครอง สภาวะพึ่งพาซึ่งกันและกันข้างต้นจะอ้างโครงสร้างที่ผูกขาดและความสัมพันธ์เชิงขั้วระหว่างเมืองศูนย์กลางและเมืองบริวาร (Frank, 1967, pp. 20 - 21) นอกจากนี้ กระบวนการพัฒนาในลักษณะปลาใหญ่กินปลาเล็กยังทำให้เกิดกระบวนการเบียดขับกลุ่มชายขอบ (marginalization) ทำให้กลุ่มชายขอบเหล่านี้ขาดโอกาสในการพัฒนาตนเองและไม่สามารถเข้าถึงทรัพยากรที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต รวมทั้งขาดโอกาสที่จะมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจของประเทศ (สมศักดิ์ สามัคคีธรรม, 2533, หน้า 87; พิษณุ สุนทรารักษ์, 2531, หน้า 28; ปรีชา คูวิฑ์พันธ์, 2547, หน้า 123-124)

ภายใต้บริบทโครงสร้างของประเทศบริวารดังกล่าวทำให้เกิดชนชั้นกรรมพีภายในประเทศซึ่งแฟรงค์เรียกว่า “Lumpen Bourgeoisie” กรรมพีกลุ่มนี้เป็นกรรมพีระดับล่างเพราะไม่มีอิสระในการพัฒนาการผลิตและสะสมทุน เนื่องจากทุนขนาดใหญ่จากประเทศแกนกลางเข้ามาครอบงำเศรษฐกิจของประเทศบริวารส่งผลให้นายทุนชาติ (national bourgeoisie) ของประเทศบริวารต้องประนีประนอมเพื่อหลีกเลี่ยงความขัดแย้งกับนายทุนของประเทศแกนกลาง ด้วยลักษณะดังกล่าวนายทุนชาติของประเทศบริวารจึงมีลักษณะเป็นเพียง “นายทุนนายหน้า (comprador)” ที่ต้องปกป้องผลประโยชน์ของประเทศแกนกลางและไม่มีพลังมากพอในการพัฒนาการผลิตและสะสมทุน (Aguila and Bortz, 2006, p. 89)

ดังนั้นการวิเคราะห์ของแฟรงค์จึงให้ความสำคัญกับปัจจัยภายนอกของประเทศบริวารมากกว่าปัจจัยภายใน ทั้งนี้เพราะเขาเห็นว่าการครอบงำของประเทศแกนกลางนั้นมีมาตั้งแต่ยุคอาณานิคมซึ่งเป็นตัวกำหนดโครงสร้างทางเศรษฐกิจและชนชั้นของประเทศบริวาร โครงสร้างทางเศรษฐกิจและชนชั้นจะไปครอบงำและกำหนดนโยบายภายในประเทศบริวารอีกทอดหนึ่ง เพราะฉะนั้นการครอบงำของประเทศแกนกลางจึงเป็นสาเหตุหลักที่ทำให้เกิดการพึ่งพาอันเป็นสาเหตุหลักของการด้อยพัฒนาและนำไปสู่ความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่ดังกล่าว (อนุสรณ์ ลิ้มมณี, 2543, หน้า 177 - 179; พิษณุ สุนทรารักษ์, 2531, หน้า 13)

2. สภาวะอาณานิคมภายในของเวียดนามในสมัยอาณานิคมของฝรั่งเศสปี ค.ศ.1885 - 1939

ฝรั่งเศสเริ่มเข้ามาปกครองเวียดนามโดยตรงภายหลังการลงนามสนธิสัญญาเว้ ปี ค.ศ.1883 (Le Traité de Hué 1883) และสนธิสัญญาเว้ ปี ค.ศ.1884 (Le Traité de Hué 1884) โดยได้เข้ายึดครองพื้นที่ของเวียดนามทั้งหมดและจัดตั้งสหพันธ์อินโดจีน (La Fédération Indochinoise) ในวันที่ 17 ตุลาคม ค.ศ. 1887 แล้วจึงใช้นโยบายแบ่งแยกแล้วปกครองโดยแบ่งพื้นที่ตอนใต้ ได้แก่ โคชินไชน่า (Cochinchina) หรือนามกี (Nam Kỳ) ถือเป็นเมืองขึ้นโดยตรง พื้นที่ตอนเหนือได้แก่ตงกิง (Tonkin)^{*} หรือบั๊กกี (Bắc Kỳ) เป็น

^{*} Tonkin ในภาษาเวียดนามเรียกว่า ตงกิง ส่วนในหนังสือภาษาไทยมักใช้คำว่า “ตงกิง” หรือ “ตงเกีย”

จรรยาวัธ สีม่วง และภัสตรา บุญญฤทธิ

พื้นที่อารักขา (Protectorat) และพื้นที่ตอนกลางได้แก่อานนาม (An Nam) หรือจุกี (Trung Kỳ) เป็นพื้นที่กึ่งอารักขา (Semi - Protectorat) โดยที่ทั้งดงกิงและอานนามนั้นอยู่ในฐานะรัฐกึ่งและรัฐอารักขาที่ยังคงมีระบบกษัตริย์รวมถึงกัมพูชาด้วย ก่อนที่วันที่ 19 เมษายน ค.ศ. 1899 จะมีคำสั่งประธานาธิบดีฝรั่งเศสให้เพิ่มลาวเข้าไปในสหพันธอินโดจีนในสถานะรัฐอารักขา ซึ่งพื้นที่ทั้งหมดจะขึ้นตรงกับกระทรวงอาณานิคม (Le Ministère des Colonies) ของฝรั่งเศส ฝรั่งเศสได้จัดตั้งให้มีระบบการปกครองโดยผู้ว่าราชการอินโดจีนแห่งฝรั่งเศส (Le Gouverneur général de L'Indochine) บริหารงานและมีสภาสูงแห่งอินโดจีน (Le Conseil supérieur de l'Indochine) ช่วยบริหารงานส่วนงานต่างๆ เช่น เศรษฐกิจ การเมือง การศึกษา ฯลฯ (Đinh Hữu Phước, 2020) ส่วนราชสำนักที่กรุงเว้ นั้นมีบทบาทเป็นเพียงฉากหน้าเท่านั้นเพราะอำนาจปกครองที่แท้จริงกระทำผ่านผู้บริหารชาวฝรั่งเศสที่ทางรัฐบาลฝรั่งเศสแต่งตั้ง (เขียน ธีระวิทย์, 2542, หน้า 27-28; สูด จอนเจดสิน, 2544, หน้า 1-27; ฮวง วันจี, 2515, หน้า 1-35)

ภายหลังการสถาปนาสหพันธอินโดจีนจำเป็นจะต้องมีเมืองแกนกลางอำนาจเพื่อเป็นศูนย์กลางทางการปกครองอีกทั้งเพื่อรองรับชาวฝรั่งเศสและชาวยุโรปในการตั้งรกรากและประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ซึ่งในช่วงแรกเมืองแกนกลางดังกล่าวอยู่ที่สายก่อน** ก่อนที่จะย้ายไปที่ท่าหน้อย*** ในช่วงหลังปี ค.ศ. 1902 โดยภายหลังการเข้ายึดครองซาตัง (Gia Định) ในปี ค.ศ. 1859 ฝรั่งเศสได้ก่อตั้งท่าเรือสายก่อนเพื่อส่งออกข้าวและสินค้าเกษตรจากโคชินไชน่าสู่ฝรั่งเศสและยุโรปในวันที่ 22 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1860 หลังจากนั้นจึงเริ่มพัฒนาเมืองจากการกำหนดเขตเมืองโดยพลเรือโทเลโอนาท ชาคเน่ (Léonard Charner) ได้ออกกฎหมายกำหนดเขตแดนของเมืองโดยรวมทั้งบริเวณซาตังและเบ่นแง้ให้เป็น “เมืองสายก่อน (Ville de Saigon)” ในวันที่ 11 เมษายน ค.ศ. 1861 โดยให้วิศวกรชาวฝรั่งเศส ปอล โฟลคอง ลูเซียง โกฟี่ (Paul Florent Lucien Coffyn) ออกแบบผังเมือง วันที่ 13 พฤษภาคม ค.ศ. 1862 โกฟี่ได้ออกผังเมืองฉบับแรก แต่เนื่องจากพื้นที่ที่วางแผนไว้มีขนาดกว้างมากเกินไปทำให้ยากต่อการรักษาความปลอดภัย ดังนั้นรักษาการผู้ว่าการโคชินไชน่า (Gouverneur Amiral de la Cochinchine) ได้อนุมัติให้พลเรือเอกปิแอร์ โคซ (Pierre Roze) ลงนามในกฎหมายลดพื้นที่ลงในวันที่ 3 ตุลาคม ค.ศ. 1865 พื้นที่เมืองสายก่อนไปอยู่ในเขตเบ่นแง้เก่า (Bén Nghé Cũ) และยังเพิ่มพื้นที่เจอะเลน (Chợ Lớn)**** ในเขตสายก่อนเก่าเข้าไปด้วยโดยกำหนดให้พื้นที่ระหว่างคลองถิแห่ง (Thị Nghè) คลองเบ่นแง้ (Bén Nghé) และถนนบริเวณสะพานองแล้ง (Ông Lãnh) รวมขนาดพื้นที่ทั้งหมด 3 ตร.กม. ถือเป็นการกำหนดพื้นที่ของเมืองให้ชัดเจนเพื่อการพัฒนา (Chung Hai, 2016; Công Thông Tin Điện Tử Chính Phủ Thành phố Hồ Chí Minh, 2011) หลังจากนั้น

** Sài Gòn ถ่ายเสียงตามสำเนียงมาตรฐานว่า สายก่อน ในหนังสือภาษาไทยมักใช้ว่า ไช่กอน ปัจจุบันคือ นครโฮจิมินห์

*** Hà Nội ถ่ายเสียงตามสำเนียงมาตรฐานว่า ท่าหน้อย ในหนังสือภาษาไทยมักใช้คำว่า ฮานอย

**** ปัจจุบันอยู่ในพื้นที่เขต 5 ของนครโฮจิมินห์

* คลองเบ่นแง้ (Bén Nghé) นี้ภายหลังได้เปลี่ยนชื่อเป็นแม่น้ำสายก่อน (Sông Sài Gòn)

เมืองสายก่อนได้เปลี่ยนฐานะไปสู่เมืองศูนย์กลางของประเทศบวิวาร โดยได้กลายเป็นเมืองศูนย์กลางทางเศรษฐกิจการเมืองในตอนใต้หรือโคชินไชน่าและเริ่มเปลี่ยนแปลงจากเมืองเล็กๆ กลายเป็นเมืองสมัยใหม่ที่มีการจัดผังเมืองตามแบบฝรั่งเศสรวมทั้งการก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานและการตัดถนน (สุด จอนเจดสิน, 2544, หน้า 68-69) เช่นเดียวกับพื้นที่อาณานิคมอื่นๆ ของฝรั่งเศส การแสวงหาอาณานิคมไม่เพียงแต่การแสวงหาผลประโยชน์เศรษฐกิจเท่านั้นแต่ฝรั่งเศสยังเผยแพร่วัฒนธรรมที่เรียกว่า “อารยธรรมฝรั่งเศส (La civilisation française)” ได้แก่ อาหาร ศิลปะ เพลง ศาสนา การศึกษา ภาษา โดยเฉพาะสถาปัตยกรรมในเมืองสายก่อนได้รับการออกแบบตามแบบยุโรป เช่น บ้านพักรับรองของผู้ว่าราชการสหพันธอินโดจีน บ้านพักรับรองผู้ว่าการและตึกที่ทำการราชการต่างๆ ภายหลัง 2 ปีของการก่อสร้างและปรับปรุงพื้นที่ พื้นที่ 3 ตร.กม. เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ภายหลังมีการก่อสร้างอาคารต่างๆ เพิ่มเติม อาทิ มหาวิหารนอทธเดอดารมแห่งสายก่อน (Cathédrale Notre-Dame de Saïgon) ก่อสร้างช่วงปี ค.ศ. 1877- 1880, โรงแรมคอนติเนนตัล (Hôtel Continental de Saïgon) ก่อสร้างช่วงปี ค.ศ. 1878 – 1880, ตึกไปรษณีย์กลางสายก่อน (Poste centrale de Saïgon) ก่อสร้างช่วงปี ค.ศ. 1886 – 1891, โรงอุปรากรเมืองสายก่อน (Opéra municipal de Saïgon) ก่อสร้างช่วงปี ค.ศ. 1898 – 1990, บ้านพักรับรองผู้ว่าการสหพันธอินโดจีน** ก่อสร้างค.ศ. 1885 – 1890, อาคารโรงแรมนคร (Hôtel de ville)*** ก่อสร้างช่วงปี ค.ศ. 1898 – 1909 ฯลฯ (Phong Vinh, 2017)

ก่อนที่ฝรั่งเศสจะย้ายเมืองศูนย์กลางไปที่ท่าโหน่ยในช่วงปี ค.ศ. 1902 แต่ก่อนหน้านั้นในช่วงระหว่างปี ค.ศ. 1888 – 1918 ได้มีการสร้างและขยายเมืองเพื่อให้ท่าโหน่ยไม่เพียงแต่เป็นเมืองศูนย์กลางของการบริหารและการเมืองของดงกิงเท่านั้นแต่ยังต้องการให้เป็นเมืองศูนย์กลางของสหพันธอินโดจีน ในการประชุมวันที่ 2 พฤษภาคม ค.ศ. 1886 ภายใต้การนำของปอล แบค (Paul Bert) ผู้ว่าการ (Resident Général) แห่งอาณานิคมและดงกิง สภาอารักขาได้มีมติให้จัดตั้งคณะกรรมการเมืองท่าโหน่ยเพื่อดำเนินการ “เปลี่ยนเมืองท่าโหน่ยให้กลายเป็นเมืองดังเช่นยุโรป” และขยายพื้นที่ให้กว้างขึ้นซึ่งในปี ค.ศ. 1901 มีพื้นที่อยู่ที่ 1,220 เฮกตาร์ ก่อนจะขยายเป็น 130,000 เฮกตาร์ (Nguyễn Mỹ, 2010) โดยเฉพาะในสมัยของปอล ดูเม (Paul Doumer) ผู้ดำรงตำแหน่งผู้ว่าการสหพันธอินโดจีนในช่วงปี ค.ศ. 1897 – 1902 สภาพของเมืองท่าโหน่ยมีการเปลี่ยนแปลงไปมากโดยเฉพาะการให้ความสำคัญกับสถาปัตยกรรมเป็นส่วนหนึ่งของการเผยแพร่อารยธรรมฝรั่งเศส ผู้ว่าการสหพันธอินโดจีนได้ใช้สถาปนิกฝีมือดีจากฝรั่งเศสและอาณานิคมอื่นๆ ในการออกแบบผังเมืองและตึกต่างๆ โดยเฉพาะสถาปนิกองรี วิลดีเออ (Henri Vildieu) ภายหลังจากที่เขาได้เป็นหัวหน้าสถาปนิกของเมืองท่าโหน่ยในปี ค.ศ. 1897 เขาเริ่มวางแผนผังเมืองท่าโหน่ยใหม่เป็น

** ปัจจุบันคือตึกพิพิธภัณฑสถานนครโฮจิมินห์

*** ปัจจุบันคือตึกที่ว่าการคณะกรรมการประชาชนนครโฮจิมินห์ (Trụ sở UBND TP HCM)

* หลังจากดำรงตำแหน่งผู้ว่าการของสหพันธอินโดจีน ปอล ดูเม (Paul-Doumer) ได้กลับไปฝรั่งเศสและได้ประธานาธิบดีของฝรั่งเศสตั้งแต่วันที่ 13 มิถุนายน ค.ศ. 1931 จนกระทั่งถูกลอบสังหารเมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม ค.ศ. 1932

จิรายุทธ์ สีม่วง และภัศตรา บุญญฤทธิ์

แบบตะวันตกโดยสร้างเขตบริหารที่มีสำนักงานธุรการต่างๆ ของสหพันธ์อินโดจีนและดงกิง รวมทั้งสร้างอาคารต่างๆ เช่น เรือนจากลาง (La Maison Centrale) อาคารกรมการค้าและการเกษตร (Le Chambre de Commerce et d'agriculture) ในปี ค.ศ. 1895 อาคารกรมโยธาธิการ (l'immeuble du Service des Travaux Publics) ในปี ค.ศ. 1898 และมีการวางผังเมืองที่เรียกว่าผังเมืองสี่เหลี่ยมแบบฝรั่งเศส (French Quarter) คล้ายกับรูปแบบการวางผังเมืองในฝรั่งเศสหลายๆ เมืองในขณะนั้น พร้อมกับการสร้างโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ ในพื้นที่ เช่น โรงพยาบาลเซนต์ ปอล (L'Hôpital de Saint-Paul) ปี ค.ศ. 1896^{**} สถานีรถไฟ (Gare de Chemin de Fer) ในปี ค.ศ. 1901 สะพานปอล ดูเม (Pont Paul-Doumer) ปี ค.ศ. 1902^{***} เป็นต้น ก่อนที่จะมีการก่อสร้างเพิ่มเติมอีกในช่วงปี ค.ศ. 1920 โดยเฉพาะการวางผังเมืองและการก่อสร้างอาคารสมัยใหม่ ต่อมาในปี ค.ศ. 1921 ได้มีการก่อตั้งหน่วยงานสถาปัตยกรรมศาสตร์และผังเมืองนำโดยสถาปนิกเฮอร์เนสต์ เฮบราร์ด (Enest Hébrard) โดยในช่วงนี้ได้มีการสร้างสถาปัตยกรรมต่างๆ ของฝรั่งเศสเพิ่มเติม เช่น ถนนปอล แบค^{****} และโรงละครเมือง (La rue Paul-Bert à Hanoi avec le théâtre municipal) ในช่วงปี ค.ศ. 1905 สถานีรถไฟท่าไหน้อย (Gare de Hanoi) ในปี ค.ศ. 1912 พิพิธภัณฑ์หลุยส์ฟินอตท่าไหน้อย (Musée Louis Finot in Hanoi) ในช่วงปี ค.ศ. 1925 - 1932^{*****} ฯลฯ

หากพิจารณาแผนที่ของเมืองสายก่อนและเมืองท่าไหน้อยในช่วงปี ค.ศ. 1920 ในหนังสือที่จัดพิมพ์โดยกรมรถไฟของญี่ปุ่นจะพบว่าทั้งสองเมืองมีลักษณะผังเมืองตามแบบตะวันตก (ดูภาพที่ 2 - 3) ก่อนที่ในช่วงหลังปี ค.ศ. 1910 การแบ่งงานกันทำทางเศรษฐกิจดังกล่าวส่งผลให้เกิดการขยายของเมืองสมัยใหม่ไปตามจังหวัดต่างๆ ที่มีการทำอุตสาหกรรมหรือท่าเรือ อาทิ นามดิ่ง (Nam Định) ห่ายฝ่อง (Hải Phòng) ดานัง (Đà Nẵng) เป็นต้น

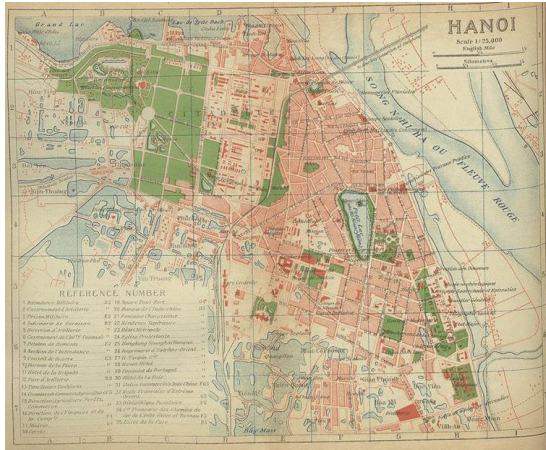
^{**} ปัจจุบันคือโรงพยาบาล แซง โปน (Bệnh viện Xanh Pôn) ซึ่งมาจากการถ่ายเสียงมาจากชื่อในภาษาฝรั่งเศสคือ Saint-Paul

^{***} ในปัจจุบันคือ สะพานลองเบียน (Cầu Long Biên)

^{****} ในปัจจุบันคือถนนจ่าง เตียน (Tràng Tiền)

^{*****} ออกแบบการก่อสร้างโดย เฮอร์เนสต์ เฮบราร์ด ปัจจุบันคือ พิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์เวียดนาม (National Museum of Vietnamese History)

ภาพที่ 2 แผนที่เมืองฮาโนยปี ค.ศ.1920

Japan Tetsud-osh-o, 1920

ภาพที่ 3 แผนที่เมืองสายก่อนปี ค.ศ.1920

Japan Tetsud-osh-o, 1920

ในขณะที่เมืองแกนกลางขยายตัวกลายเป็นเมืองสมัยใหม่ ในทางกลับกันเมืองอื่นๆ กลับถูกผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของระบบทุนนิยมโลกในฐานะส่วนบริวารที่มีหน้าที่ในการผลิตตามการแบ่งงานกันตามความเหมาะสมของพื้นที่ ส่วนบริวารนี้ประกอบไปด้วยในพื้นที่จังหวัดต่างๆ ในเวียดนามรวมทั้งรัฐอารักขาลาวและกัมพูชา โดยมากตัวเมืองศูนย์กลางการปกครองของส่วนบริวารจะมีขนาดเล็กและไม่ได้รับการพัฒนาด้านสถาปัตยกรรมโครงสร้างพื้นฐานมากนัก ส่วนบริวารเหล่านี้มีหน้าที่ผลิตเพื่อการส่งออก ได้แก่ การทำนิคมไร่ขนาดใหญ่และการทำอุตสาหกรรมสมัยใหม่ตามความต้องการของฝรั่งเศสและตลาดโลก โดยฝรั่งเศสเริ่มต้นการผนวกพื้นที่ส่วนบริวารต่างๆ ด้วยวิธีซูดคลองเพื่อเปิดพื้นที่ทางการผลิต ก่อนจะสร้างเงื่อนไขการครอบครองและแย่งยึดที่ดินให้กับนายทุนฝรั่งเศสเพื่อการทำนิคมไร่ขนาดใหญ่และการทำเหมืองแร่ตามลำดับ

การผนวกส่วนบริวารในระยะแรกกระทำผ่านการเปิดพื้นที่ทำการผลิตและการแย่งยึดที่ดินดังปรากฏในช่วง 15 ปีแรกตั้งแต่ปี ค.ศ.1885 เป้าหมายหลักของฝรั่งเศสมี 2 ประการ ได้แก่ การใช้กำลังทางการทหารควบคุมเพื่อสร้างความสงบภายในอาณานิคมและสำรวจทรัพยากรในพื้นที่ ฝรั่งเศสได้เข้ามาวางแผนพัฒนาพื้นที่เพื่อเปลี่ยนพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำโขงในโคชินไชน่าให้เป็นแหล่งผลิตสินค้าเกษตร แม้ว่าในช่วงทศวรรษที่ 1860 นั้นพื้นที่ดังกล่าวจะมีประชากรอยู่เบาบางและแม้มีดินที่มีความอุดมสมบูรณ์แต่ก็ไม่สามารถทำการเพาะปลูกได้ทันทีเนื่องจากหลายพื้นที่มีน้ำท่วมขัง บางพื้นที่มีน้ำเค็มท่วมและบางพื้นที่ยังไม่มีระบบชลประทานรองรับ ดังนั้นฝรั่งเศสจึงได้ดำเนินการ 2 ประการ คือ การพัฒนาระบบชลประทานและการสร้างสิทธิในการถือครองที่ดินให้แก่ชาวฝรั่งเศส

* สามารถดูแผนที่เมืองต่างๆ ของสหพันธรัฐอินโดจีนในช่วงปี ค.ศ. 1920 ที่มีผู้รวบรวมไว้ที่ <http://belleindochine.free.fr/ Carte.htm>

จรรยาวัธ สีม่วง และภัสตรา บุญญฤทธิ์

ฝรั่งเศสได้เริ่มขูดคลองตั้งแตปี ค.ศ.1866 (ซึ่งในขณะนั้นสามจังหวัดของภาคตะวันตกเฉียงใต้ยังไม่ถูกยึดครองโดยฝรั่งเศส) กองทัพเรือฝรั่งเศสระดมเรือและแรงงานหลายหมื่นคนขุดลอกและขยายคลองเบ็นลืก (Bén Lúe) และบ่าวดิ่ง (Báo Đính) หลังจากที่ยึดครองพื้นที่ตอนใต้ได้ฝรั่งเศสจึงจัดตั้งคณะกรรมการเพื่อศึกษาและจัดลำดับการขุดลอกคลอง โดยเฉพาะหลังสนธิสัญญาสายก่อนครั้งที่สองในปี ค.ศ.1874 (Le second traité de Saïgon 1874) ซึ่งสนธิสัญญาดังกล่าวเป็นสัญญายอมรับให้พื้นที่โคชินไชน่าทั้งหมดเป็นพื้นที่อาณานิคมของฝรั่งเศส ทำให้ฝรั่งเศสได้เริ่มสำรวจอย่างจริงจังมากขึ้นตั้งแต่ช่วงต้นปี ค.ศ.1880 ก่อนที่จะจัดตั้งคณะกรรมการเพื่อดำเนินการพัฒนาระบบชลประทานในปี ค.ศ.1884 โดยระยะแรกเริ่มสำรวจและขุดคลองในพื้นที่โคชินไชน่าก่อนจะขยายไปยังพื้นที่อานนามและดงกิงในภายหลัง

ในช่วง 10 ปี ระหว่างปี ค.ศ.1880 ถึง ปี ค.ศ.1890 ฝรั่งเศสได้ขุดขยายพื้นที่คลองเพื่อขยายพื้นที่เพาะปลูกถึง 2.1 ล้านลูกบาศก์เมตรและขยายพื้นที่ทำการผลิตมากขึ้น 169,000 เฮกตาร์เมื่อเทียบกับสมัยราชวงศ์เหงียน หลังจากนั้นในปี ค.ศ.1894 ถึงปี ค.ศ.1904 ฝรั่งเศสได้ส่งเรือขุดลอกที่มีเทคโนโลยีทันสมัยมากขึ้นเพื่อเร่งรัดดำเนินการขุดคลอง การขุดดังกล่าวดำเนินการไปจนถึงช่วงสิ้นสุดการเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศสในปี ค.ศ.1940

ในดงกิงการก่อสร้างชลประทานของฝรั่งเศสช่วงแรกในปี ค.ศ.1897 – 1914 มีวัตถุประสงค์หลักคือเพิ่มผลกำไรของนิคมไร่ของนายทุนฝรั่งเศสเป็นหลัก จนถึงปี ค.ศ.1911 ก็สามารเพิ่มพื้นที่เพาะปลูกได้ประมาณ 7,500 เฮกตาร์ ส่วนในอานนามการก่อสร้างระบบชลประทานในช่วงแรกได้รับความสนใจเพียงเล็กน้อยเท่านั้นเนื่องจากยังไม่มีนิคมไร่ขนาดใหญ่ที่นี้ ระบบชลประทานแรกที่สร้างขึ้นคือแม่น้ำจู (Sông Chu) โดยการสร้างเขื่อนบายเถือง (Đập Bái Thượg) เพื่อรักษาระดับน้ำของแม่น้ำจูในฤดูแล้งซึ่งเริ่มในปี ค.ศ.1920 และแล้วเสร็จในปี ค.ศ.1928 ซึ่งเมื่อนับรวมการลงทุนสร้างและปรับปรุงงานชลประทานของฝรั่งเศสในพื้นที่ดงกิง อานนามจนแล้วเสร็จในปี ค.ศ.1930 แล้วกลับพบว่ามีเพียง 5 แห่งเท่านั้น โดยมีพื้นที่ชลประทานที่ออกแบบไว้ทั้งหมดเพียง 118,500 เฮกตาร์ ซึ่งยังมีขนาดที่เล็กมากเมื่อเทียบกับความต้องการใช้ชลประทานในพื้นที่ปลูกในตอนเหนือที่มีถึง 2.593 ล้านเฮกตาร์

ฝรั่งเศสเริ่มพัฒนาระบบชลประทานในดงกิงและอานนามอย่างจริงจังมากขึ้นในช่วงปี ค.ศ.1930 จนถึงสิ้นสุดระบอบอาณานิคมในปี ค.ศ.1945 การก่อสร้างชลประทานในดงกิงมีศักยภาพในการป้องกันน้ำเค็มได้ 298,000 เฮกตาร์ จากพื้นที่เพาะปลูกทั้งหมด 1.44 ล้านเฮกตาร์ ซึ่งคิดเป็น 20.7% ของพื้นที่เพาะปลูก ส่วนในอานนามมีการสร้างระบบชลประทานรองรับได้ 124,000 เฮกตาร์ บนพื้นที่เพาะปลูกทั้งสิ้น 1.153 ล้านเฮกตาร์โดยคิดเป็น 10.8% เท่านั้น

อย่างไรก็ดี การขุดคลองชลประทานมีวัตถุประสงค์หลักคือการสำรวจ ขยายพื้นที่เพาะปลูกและแก้ปัญหาน้ำขัง ไม่ได้มีวัตถุประสงค์เพื่อการพัฒนาชลประทานอย่างจริงจังเนื่องจากต้องอาศัยการศึกษาอย่างจริงจังและการลงทุนสูง ดังจะเห็นได้จากระบบชลประทานในสมัยอาณานิคมของฝรั่งเศส

ยังก่อสร้างได้ไม่มากนัก พร้อมกันนั้นก็ไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มพื้นที่เพียงแต่สร้างเงื่อนไขที่เอื้ออำนวยต่อการทำนิคมไร่ขนาดใหญ่ นอกจากนี้แม้ว่าจะมีการเสริมความแข็งแรงให้เขื่อนทุกปีแต่ในพื้นที่ยังคงประสบปัญหาจากภัยธรรมชาติความแห้งแล้งรวมทั้งน้ำท่วมหนักเนื่องจากปัญหาเขื่อนแตกบ่อยครั้ง (Nguyễn Tuấn Hùng, 2020)

นอกจากการเปิดพื้นที่ทำการผลิตแล้ว กระบวนการสะสมทุนการเพาะปลูกนิคมไร่ขนาดใหญ่ในยุคแรกต้องอาศัยการสะสมทุนแบบบุพกาลโดยแยกผู้ผลิตออกจากปัจจัยการผลิต ได้แก่การแย่งยึดที่ดินจากชาวนาเวียดนามเพื่อจัดสรรให้นายทุนชาวฝรั่งเศส โดยรัฐจะขายที่ดินเหล่านั้นในราคาที่ถูกเพียง 80 ต่อ 1,000 เฮกตาร์ (ประมาณ 192 ฟรังก์ตามอัตราแลกเปลี่ยนในปี ค.ศ.1900) หรือในบางกรณีก็ได้ที่ดินเหล่านั้นโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายอันเป็นผลมาจากการลงนามสนธิสัญญาไว้ ซึ่งในปี ค.ศ.1897 ฝรั่งเศสกดดันให้ราชวงศ์เหงียนที่เว้ลงนามในสนธิสัญญาให้สิทธิในการแผ้วถางและสำรวจที่ดินใหม่รวมทั้งเรียกคืนพื้นที่รกร้างว่างเปล่า อีกทั้งในวันที่ 1 พฤษภาคม ค.ศ.1900 ฝรั่งเศสได้ออกกฎหมายปฏิเสธความเป็นเจ้าของที่ดินที่ออกโดยกษัตริย์เหงียนเพื่อยึดเอาที่ดินที่อุดมสมบูรณ์ของชาวนาในฐานะ "ที่ดินรกร้าง" และ "ที่ดินถูกทิ้ง" ให้มาเป็นของรัฐและเปลี่ยนมือสู่นายทุนฝรั่งเศส (Nguyễn Ngọc Cơ, Nguyễn Anh Dũng & Trương Công Huỳnh Kỳ, 2007, p. 287)

ภายหลังจากได้รับที่ดินนายทุนฝรั่งเศสจึงได้ก่อตั้งพื้นที่เกษตรขนาดใหญ่เพื่อปลูกพืชเศรษฐกิจ โดยเฉพาะในตอนใต้ฝรั่งเศสต้องการพัฒนาให้ที่ราบลุ่มแม่น้ำโขงให้เป็นนาข้าวเพื่อแข่งขันกับพม่าที่เป็นอาณานิคมของอังกฤษและสยาม พร้อมกันนั้นยังสนับสนุนให้เพาะปลูกพืชเศรษฐกิจ ได้แก่ ชา ฝ้าย ยาสูบ และยางพาราโดยการทำนิคมไร่ขนาดใหญ่ (plantation) การทำนิคมไร่ขนาดใหญ่จะใช้วิธีการเช่นเดียวกับระบบถือครองที่ดินสมัยฟิวด์ลหรือในภาษาเวียดนามมักเรียกว่า "ให้ใช้ที่ดินเพื่อรับผลประโยชน์ (phát canh thu tô)" กล่าวคือ การให้เกษตรกรเข้ามาทำการเกษตรในพื้นที่ของเจ้าของที่ดิน เมื่อถึงหน้าเก็บเกี่ยวก็ต้องจ่ายค่าเช่าหรือผลผลิตให้กับเจ้าของที่ดินตามกำหนด (เรียกว่า "tô") มีบางแห่งที่นายทุนฝรั่งเศสลงทุนทำการเพาะปลูกและจ้างแรงงานเวียดนามแต่ก็มีจำนวนไม่มากนัก นอกจากนายทุนฝรั่งเศสแล้วคริสตจักรในพื้นที่โคชินไชน่าก็ยังมีที่ดินถึง 1 ใน 4 ของพื้นที่ดินเพาะปลูกในเวียดนาม

การทำนิคมไร่ขนาดใหญ่ขยายตัวอย่างมากภายหลังจากที่ฝรั่งเศสดำเนินการการแย่งยึดที่ดินดังกล่าว ตามสถิติของหน่วยงานปกครองท้องถิ่นจนถึงปี ค.ศ.1890 มีนิคมไร่ขนาดใหญ่ของยุโรป 116 แห่ง โดยพื้นที่ทำไร่ขนาดใหญ่ดังกล่าวส่วนมากมักจะเกิดในพื้นที่ดงกิงและโคชินไชน่า ในช่วงปี ค.ศ.1900 มีนิคมไร่ของฝรั่งเศสถึง 322,000 เฮกตาร์ ในจำนวนนั้นเป็นพื้นที่ในโคชินไชน่า 78,000 เฮกตาร์ (Nguyễn Văn Khánh, 2019, p. 115) ส่วนในดงกิง การยึดครองที่ดินเพิ่มขึ้นหลายหมื่นเฮกตาร์ภายหลัง

จรรยาวัธ สีม่วง และภัสตรา บุญญฤทธิ์

จากปราบปรามการลุกฮือของขบวนการต่อต้านบ้ายเสีย (The Băi Sây Revolt)^{*} ในช่วงปี ค.ศ.1885 - 1889 ในพื้นที่วันซาง (Văn Giang) และคว่ายเจิว (Khoái Châu) ของจังหวัดฮึงเยียน (Hung Yên) ส่งผลให้หลังจากนั้นมที่ดินทำนินคมไร่ขนาดใหญ่เพิ่มขึ้นอย่างมาก

จนถึงปี ค.ศ.1902 ฝรั่งเศสได้ครอบครองพื้นที่มากถึง 182,000 เฮกตาร์ โดยในจำนวนนั้น 50,000 เฮกตาร์เป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์ที่สุดในพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำแดงรอบเมืองท่าโหน่ย เช่น นามดิ่ง (Nam Định) ผู่หลี่ (Phủ Lý) บักนิง (Bắc Ninh) โดยมีเจ้าของที่ดินชาวฝรั่งเศสใหญ่ๆ ได้แก่ โบคว์ เมฟฟร์ (Bouroin Merffre) เป็นเจ้าของนินคมไร่สามแห่งในพื้นที่เซินเตีย (Son Tây) ฮึงฮว่า (Hung Hóa) และนามดิ่ง (Nam Định) รวมพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 50,000 เฮกตาร์และพี่น้องโกเบ (Gober Frères) มีพื้นที่นินคมไร่พื้นที่ 10,500 เฮกตาร์ ในพื้นที่จังหวัดนามดิ่ง (Nam Định) บักนิง (Bắc Ninh) ฟุกเยียน (Phúc Yên) เช่นเดียวกับในช่วงปี ค.ศ.1907 นายเชอณา (Chesnay) มีที่ดิน 7,025 เฮกตาร์ ในจังหวัดบักซาง (Bắc Giang) อำเภอยีเยนเถ (Yên Thế) และหลุกนาม (Lục Nam) ส่วนนายชเดอ มงเปซา (De Montpezat) มีพื้นที่นินคมไร่ 8,575 เฮกตาร์ในอำเภอลุกหน่าง (Lục Ngạn) หลุกนาม (Lục Nam) นายตาตาแดง (Tartarin) มีพื้นที่นินคมไร่ 6,902 เฮกตาร์ ในพื้นที่เฮียบฮว่า (Hiệp Hòa) และเวียดเยียน (Việt Yên) (Đinh Xuân Lâm, Nguyễn Văn Khánh & Nguyễn Đình Lễ, 2000, pp. 120 - 121)

จนถึงสิ้นปี ค.ศ.1930 ดงกิงมีนินคมไร่ทั้งสิ้น 244 แห่ง เฉพาะในจังหวัดบักซางมีนินคมไร่ถึง 36 แห่ง และถือว่เป็นพื้นที่สำคัญในการทำนินคมไร่ในดงกิง เช่นเดียวกับจังหวัดถายเหงียน (Thái Nguyên) ในช่วงสิ้นปี ค.ศ.1918 มีพื้นที่ไร่ของชาวนาถูกแย่งยึดไป 80,756 เฮกตาร์เพื่อทำเป็นนินคมไร่ 24 แห่ง ส่วนในจังหวัดเยียนบ้าย (Yên Bái) มีนินคมไร่ขนาดใหญ่ 20 แห่งรวมพื้นที่ 219,771 เฮกตาร์ (Luu Thị Ngọc Tuyết, 2018, p. 83 – 84)

รวมทั้งสหพันธอินโดจีนพื้นที่นินคมไร่ขนาดใหญ่เพิ่มขึ้นอย่างก้าวกระโดดจากที่ในช่วงปี ค.ศ. 1900 จากเดิมที่มีเพียง 322,000 เฮกตาร์ จนถึงปี ค.ศ.1930 มีนินคมไร่ขนาดใหญ่ถึง 1,025,600 เฮกตาร์ ของพื้นที่ทั้งหมด โดยแบ่งเป็นพื้นที่โคชินไชน่า 606,500 เฮกตาร์ รองลงมาคือ อานนาม ดงกิง กัมพูชา ลาว ตามลำดับ (รายละเอียดในตารางที่ 1) โดยที่พื้นที่ 1 ใน 3 ของนินคมเป็นพื้นที่ปลูกข้าวจำนวน 289,900 เฮกตาร์ รองลงมาคือยางพาราจำนวน 126,407 เฮกตาร์

^{*} การลุกฮือก่อการต่อต้านบ้ายเสียเป็นการประท้วงต่อต้านฝรั่งเศสที่นำโดยเหงียน เตียน ถิต (Nguyễn Thiện Thuật) ซึ่งชื่อบ้ายเสียแปลว่าแ่งน้ำต้นอ้อ

ตารางที่ 1 ชนิดพืชไร่และขนาดพื้นที่เพาะปลูกในนิคมไร่ของสหพันธอินโดจีนของฝรั่งเศส ปี ค.ศ.1930

พื้นที่	ขนาดพื้นที่นิคม ไร่ขนาดใหญ่ ทั้งหมด (เฮกตาร์)	ข้าว (เฮกตาร์)	ชา (เฮกตาร์)	กาแฟ (เฮกตาร์)	ยางพารา (เฮกตาร์)
ดงกิง	134,400	30,000	200	4,150	-
อานนาม	168,400	2,500	3,510	5,900	1,874
โคชินไชน่า	606,500	253,400	-	650	97,804
กัมพูชา	113,500	12,960	-	-	26,729
ลาว	2,800	40	-	50	-
รวม	1,025,600	289,900	3,710	10,750	126,407

ที่มา: Henry Yves, 1932, p.228 as cited in Nguyễn Văn Khánh, 2019, p. 115

ข้าวและยางพาราถือเป็นพืชสำคัญตามความต้องการของตลาดโลก ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 1 ระหว่างปี ค.ศ.1849 – 1918 ทำให้ฝรั่งเศสสนับสนุนให้ปลูกพืชทั้งสองชนิดนี้จำนวนมากเนื่องจากฝรั่งเศสต้องการเงินเพื่อใช้จ่ายในการทำสงคราม ภายหลังจากสิ้นสุดสงครามฝรั่งเศสส่งเสริมให้ปลูกยางพาราและทำเหมืองถ่านหิน ดีบุก ตะกั่ว เพิ่มขึ้นเพื่อส่งออกไปขายต่างประเทศ โดยเฉพาะยางพารามีพื้นที่เพาะปลูกเพิ่มขึ้นอย่างก้าวกระโดดจากเดิมตั้งแต่ปี ค.ศ.1925 มีพื้นที่เพาะปลูกเพียง 18,000 เฮกตาร์ ต่อมาในปี ค.ศ. 1937 มีพื้นที่เพาะปลูก 127,328 เฮกตาร์ และปี ค.ศ.1942 มีพื้นที่เพาะปลูกถึง 133,000 เฮกตาร์ อันเนื่องมาจากในช่วงปี ค.ศ.1889 มีการก่อตั้งบริษัทผลิตยางมิชลิน (Michelin) ในภาคกลางของฝรั่งเศส ทำให้มีความต้องการยางพารามากขึ้นโดยเฉพาะในช่วงปี ค.ศ.1920 ดังนั้นบริษัทมิชลินจึงได้เข้ามาทำนิคมยางขนาดใหญ่ในพื้นที่โคชินไชน่า (Đặng Sơn, 2020) โดยส่วนมากคนฝรั่งเศสมักจะเป็นเจ้าของเป็นนิคมสวนยางขนาดใหญ่ราว 1,000 – 10,000 เฮกตาร์ ในขณะที่นิคมไร่ขนาดเล็กขนาด 40 เฮกตาร์เป็นของคนเวียดนาม หากพิจารณาตามสถิติปี ค.ศ.1937 ในพื้นที่สหพันธอินโดจีนมีนิคมสวนยางขนาดใหญ่ทั้งสิ้น 814 แห่ง แบ่งเป็นเจ้าของชาวฝรั่งเศส 382 แห่งแต่ในจำนวนนี้กินพื้นที่ถึง 94% ของพื้นที่นิคมสวนยางทั้งหมด (Services Economiques Brocheux & Hemery, 1995, p. 122 as cited in Nguyễn Văn Khánh, 2019, pp. 115-116)

การแย่งยึดที่ดินดังกล่าวส่งผลให้ต้นปี ค.ศ.1945 ชาวนาเวียดนามที่มีจำนวนกว่า 95% ของประชากรทั้งหมดกลับเป็นเจ้าของที่ดินไม่เกิน 30% ของพื้นที่เพาะปลูก ในจำนวนนั้นเป็นชนชั้นชาวนายากจนไร้ที่ดินหรือมีที่ดินเพียงขนาดเล็กคิดเป็น 60% ของประชากรโดยมีที่ดินเพียงแค่ 10% ของที่ดิน

จิรายุทธ์ สิม่วง และภัศตรา บุญญฤทธิ์

ทั้งหมด ส่วนชนชั้นศักดินาเวียดนาม เจ้าที่ดินฝรั่งเศส และคริสจักรที่มีจำนวนทั้งหมดเพียง 5% ของประชากรแต่กลับมีที่ดินคิดเป็น 70% ของที่ดินทั้งหมด (Lâm Quang Huyên, 2008, p. 44) ปราบปรามการณ์นี้เป็นปัจจัยเชิงบริบทนำไปสู่ปัญหาความยากจนและอดอยากในตอนเหนือของเวียดนามระหว่างเดือนตุลาคม ปี ค.ศ. 1944 ถึงพฤษภาคม ค.ศ. 1945 ภายหลังจากการเกิดภัยธรรมชาติ ได้แก่ ภัยแล้ง อุทกภัย ตลอดจนภาวะสงคราม ส่งผลให้มีผู้เสียชีวิตจากสภาวะอดอยากประมาณ 400,000 คน ถึง 2,000,000 คน โดยมากเป็นชาวนาไร่ที่ดิน เหตุการณ์นี้ถูกเรียกว่า “ทุพภิกขภัยปีระกา ค.ศ. 1945 (Nạn đói Ất Dậu 1945)” (พรเพ็ญ อ้นตระกูล, 2564)

ในด้านอุตสาหกรรมแม้จะมีการทำอุตสาหกรรมในพื้นที่สหพันธ์อินโดจีนอยู่บ้างจากการที่ฝรั่งเศสได้สำรวจพื้นที่เพื่อทำอุตสาหกรรมเหมืองแร่และหินมีค่าแต่ฝรั่งเศสก็ไม่ได้ก่อสร้างโรงงานถลุงแร่และเจียระไนในสหพันธ์อินโดจีนแต่อย่างใด แร่และหินมีค่าถูกส่งออกเป็นสินค้าขั้นปฐมไปที่ฝรั่งเศสเป็นหลัก การประกอบกิจการส่วนมากอยู่ในมือของกลุ่มบริษัททุนนิยมฝรั่งเศสโดยใช้ประโยชน์จากแรงงานราคาถูกเพื่อให้ต้นทุนการผลิตต่ำที่สุดเพื่อสร้างกำไร ได้แก่ การทำเหมืองถ่านหินเหล็กและโลหะที่ไม่ใช่เหล็ก อาทิ เหมืองแร่ถ่านหิน ดีบุก สังกะสีในดงกิงที่ดำเนินการโดยบริษัทถ่านหินฝรั่งเศสแห่งดงกิง (Société Française des charbonnages du Tonkin: S.F.C.T) ส่วนในพื้นที่โคชินไชน่าตั้งแต่ช่วงปี ค.ศ. 1910 เป็นต้นมาเกิดอุตสาหกรรมขนาดเล็กจำนวนมาก เช่น การผลิตเบียร์ ไม้ขีด แก้ว กระเบื้องปูซีเมนต์ โดยเฉพาะอุตสาหกรรมด้านเกษตรที่เติบโตอย่างรวดเร็วคือการแปรรูปยางพาราในภาคใต้แต่ก็ยังเป็นเพียงอุตสาหกรรมขนาดเล็ก จนถึงสิ้นสุดการเป็นอาณานิคมในเวียดนามมีคนงานในภาคอุตสาหกรรมมีโดยประมาณ 90,000 คนโดยที่แรงงานส่วนใหญ่ในดงกิงอยู่ในอุตสาหกรรมเหมืองแร่ ส่วนอุตสาหกรรมในโคชินไชน่าอยู่ในโรงงานผลิตอาหารและโรงงานผลิตสินค้าอุปโภคบริโภค (สุด จอนเจดสิน, 2544, หน้า 75-76)

การแบ่งงานกันทำตามทำกันตามพื้นที่ดังกล่าวโดยมากไม่ได้ทำให้มีการกระจายกิจกรรมทางเศรษฐกิจแต่อย่างใด กล่าวคือในพื้นที่เพาะปลูกไร่ขนาดใหญ่โดยมากไม่ค่อยมีการดำเนินกิจกรรมทางอุตสาหกรรมอื่นๆ เช่น พื้นที่ในจังหวัดเตียนซางซึ่งถือว่าเป็นพื้นที่สำหรับการปลูกข้าวในที่ราบลุ่มแม่น้ำโขงดังจะเห็นได้จากคำให้การของเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นของจังหวัดเตียนซางในปี ค.ศ. 1902 ที่ว่า (Ủy ban nhân dân tỉnh Tiền Giang, 2019)

“ในหมี่ทอ (Mỹ Tho) ไม่มีอุตสาหกรรมใด ไม่มีโรงงานผลิตเครื่องจักร และแน่นอนว่าไม่มีเครื่องจักรขั้นสูง ส่วนในเตียนซาง (Tiền Giang) พวกเขา (ฝรั่งเศส) ลงทุนในอุตสาหกรรมที่ทำกำไรได้มากที่สุดเท่านั้นคือโรงสีข้าวแต่ก็มีปริมาณน้อยและกำลังการผลิตที่มีขนาดเล็กมาก”

เช่นเดียวกับคำให้การของเจ้าหน้าที่ จังหวัดก่องก ในช่วงปี ค.ศ. 1936 ว่า

“ในจังหวัดก๋องกง (Gò Công)^{*} อุตสาหกรรมที่พัฒนาเพียงอย่างเดียวในจังหวัดคือโรงสีข้าว โดยมีโรงงานที่ใช้น้ำมัน 22 แห่ง แบ่งเป็นตั้งอยู่ในเมืองจำนวน 3 แห่งและในหมู่บ้านจำนวน 19 แห่ง”

ในภาพกว้างหากพิจารณาแผนที่ทางเศรษฐกิจของสหพันธอินโดจีนที่ตีพิมพ์ในปี ค.ศ. 1937 (ดูภาพที่ 4) จะพบว่าพื้นที่ 3 ใน 4 ของประเทศเวียดนามเป็นภูเขาและพื้นที่ป่า (พื้นที่ป่าที่บ ได้แก่ พื้นที่สีเขียวเข้ม และพื้นที่ป่าโปร่ง ได้แก่ พื้นที่สีเขียวอ่อน) โดยพื้นที่ห่างไกลและภูเขาที่มีปฏิสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับระบบทุนนิยมของฝรั่งเศสน้อยกว่าทำให้หลายพื้นที่ยังเป็นคงเศรษฐกิจแบบการผลิตเพื่อยังชีพ เช่น พื้นที่ของกลุ่มชาติพันธุ์ ๒๗ ส่วนพื้นที่ราบของประเทศเวียดนามที่มีอยู่ประมาณ 310,070 ตร.กม. นั้นถูกผนวกเข้าไปเป็นส่วนบริวารที่มีหน้าที่ในการผลิต (พื้นที่ปลูกข้าว ได้แก่ พื้นที่สีแดง และพื้นที่ปลูกยางพารา ได้แก่ พื้นที่สีน้ำตาล) ในดงกิงมีพื้นที่เพาะปลูกที่สำคัญ ได้แก่ ที่ราบลุ่มปากแม่น้ำแดง (Red River Delta: Đòng bằng sông Hồng) รวมทั้งพื้นที่ภูเขาที่มีการทำเหมืองแร่มีค่าต่างๆ ส่วนในส่วนของโคชินไชนามีพื้นที่ที่ราบลุ่มปากแม่น้ำโขง (Mekong River Delta: Đòng bằng Sông Cửu Long) เป็นพื้นที่ทำการผลิตทางเศรษฐกิจสำคัญของฝรั่งเศส

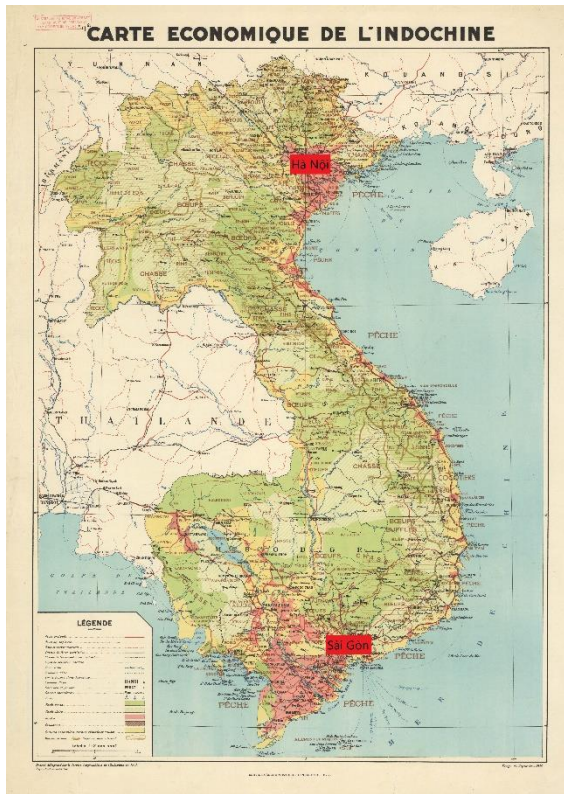
โดยทางตอนใต้มีสายก่อนเป็นเมืองศูนย์กลางของโคชินไชน่าและท่าโหนดเป็นเมืองแกนกลางของดงกิงทางตอนเหนือ เมืองแกนกลางดังกล่าวถูกล้อมรอบด้วยส่วนบริวาร ได้แก่ ในดงกิงมีเมืองที่ทำนคมไร่ เช่น เซินเตีย ฮึงฮว่า นามดิง บักนิง ฟุกเถียน เมืองที่ทำเหมืองแร่และท่าเรือเช่นฮ่ายฟอง ส่วนโคชินไชน่ามีสายก่อนเป็นเมืองแกนกลางและส่วนบริวารที่เป็นเมืองเพาะปลูกในพื้นที่ราบลุ่มปากแม่น้ำโขงของเวียดนามรวมทั้งบางส่วนของลาวและกัมพูชา

^{*} จังหวัดก๋อง กง (Gò Công) ปัจจุบันเป็นพื้นที่ส่วนหนึ่งของจังหวัดเตียนซาง

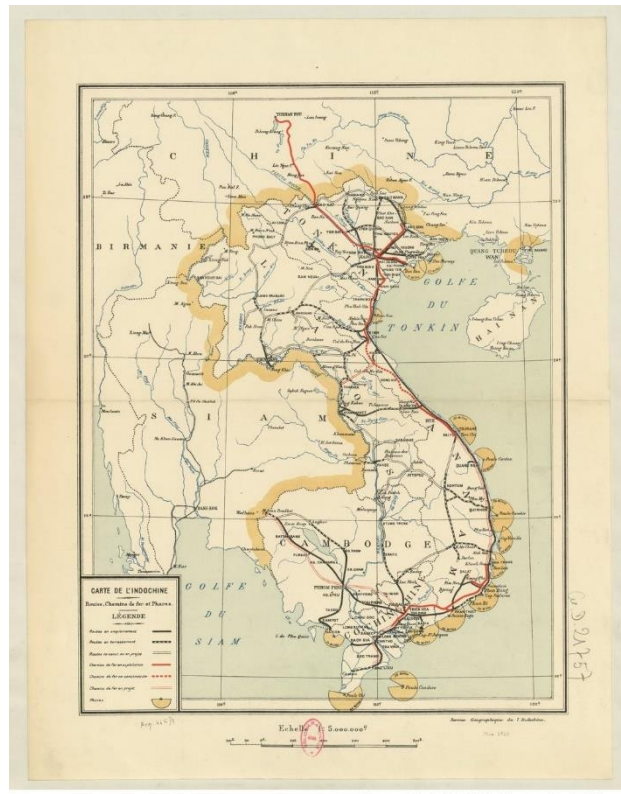
จรรยาวัธ สีม่วง และภัสตรา บุญญฤทธิ

ภาพที่ 4 แผนที่ทางเศรษฐกิจของอินโดจีน
ตีพิมพ์ใน ค.ศ.1937

ที่มา: Service Geographique de l'Indochine,
1937

ภาพที่ 5 แผนที่ถนน ทางรถไฟ และประชากรของ
อินโดจีน ค.ศ.1933

ที่มา: Service Geographique de l'Indochine,
1933

ส่วนแกนกลางและส่วนบริวารในสหพันธอินโดจีนจะถูกเชื่อมโยงผ่านโครงสร้างพื้นฐานรถไฟและถนน การเชื่อมโยงทางโครงสร้างพื้นฐาน ถนน ทางรถไฟ และท่าเรือนี้เป็นไปเพื่อการเชื่อมโยงพื้นที่ทางการเกษตรและอุตสาหกรรมที่ผลิตได้จากส่วนบริวารกับเมืองศูนย์กลางและเมืองท่าโดยเฉพาะการเชื่อมโยงพื้นที่ทางเศรษฐกิจทางรถไฟและถนน หากพิจารณาแผนที่ถนน ทางรถไฟและประชากรของสหพันธอินโดจีน ค.ศ.1933 (ดูภาพที่ 5) จะพบว่าผลิตผลทางการเกษตร สินแร่และการเชื่อมโยงระหว่างพื้นที่การผลิตและพื้นที่เมืองท่าเพื่อการส่งออก โดยเฉพาะในช่วงระหว่างปี ค.ศ.1890 – 1945 ฝรั่งเศสได้ลงทุนก่อสร้างระบบโครงสร้างพื้นฐานที่เพื่อรองรับการทำธุรกิจและวัตถุประสงค์ทางการทหาร อาทิ รถไฟ ถนน สถานีไฟฟ้า โดยในช่วงแรกมีจุดศูนย์กลางอยู่ที่บริเวณสายก่อนก่อนที่จะพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านการคมนาคมขนส่งที่ครอบคลุมทั้งพื้นที่ของสหพันธอินโดจีน

ฝรั่งเศสเริ่มก่อสร้างทางรถไฟสายแรกจากสายก่อนถึงหมีทอประมาณ 70 กม. ในปี ค.ศ.1881 แล้วเสร็จในปี ค.ศ.1886 ช่วยให้รถไฟสามารถวิ่งไปยังจากสายก่อนไปหมีทอได้โดยตรง ก่อนที่ฝรั่งเศสจะทยอยสร้างเส้นทางรถไฟต่อเนื่องจนเชื่อมโยงพื้นที่ต่างๆ โดยเริ่มจากรถไฟสายท่าไหน้อย (Hà Nội) – ด่ง ดัง

(Đông Đàng) และสายท่าใหม่ (Hà Nội) – ท่าฝ่อง (Hải Phòng) ที่แล้วเสร็จในปี ค.ศ.1902 ตามมาด้วย ทางรถไฟสายท่าใหม่ (Hà Nội) – หล่าวกาย (Lào Cai) – คุณหมิง - ยูนาน (จีน) แล้วเสร็จในปี ค.ศ.1906 ทางรถไฟสาย ท่าบ่าม (Tháp Chàm) – ดาลัด (Đà Lạt) แล้วเสร็จในปี ค.ศ.1931 ทางรถไฟสายสายก่อน (Sài Gòn) – หลกนิง (Lộc Ninh) แล้วเสร็จปี ค.ศ.1933 จนสามารถเชื่อมโยงทางรถไฟทั่วทั้งสหพันธ์อินโดจีนโดยมีความยาวรวม 2600 กม.แล้วเสร็จในปี ค.ศ.1936 (Chu Đức Soàn, 2014) ฝรั่งเศสใช้เงินทั้งสิ้นถึง 145 ล้านดอลลาร์เพื่อสร้างทางรถไฟและอีก 45 ล้านดอลลาร์เพื่อขยายถนน (Nguyễn Thê Anh, 1907, p, 179)

ระบบรถไฟจากเหนือจรดใต้ได้เชื่อมโยงพื้นที่ต่างๆ ในสหพันธ์อินโดจีนระหว่างพื้นที่ภายในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของกัมพูชา ลาวและพื้นที่เพาะปลูกในภาคใต้ เพื่อบรรเทาทุกข์จากสวณยางและผลผลิตจากนิคมไร่ขนาดใหญ่ในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำโขงไปยังท่าเรือสายก่อน เช่นเดียวกับในดงกิงเส้นทางดังกล่าวเชื่อมเหมืองแร่ตามแม่น้ำแดงตอนบนกับพื้นที่เพาะปลูกไปถึงท่าเรือฮ่ายฟองและเชื่อมโยงพื้นที่ตอนในของลาวกับท่าเรือวิญ (Vinh) นอกจากนี้ฝรั่งเศสยังได้จัดตั้งระบบโทรเลข ระบบท่าเรือขนาดใหญ่ในภูมิภาคในขณะนั้น เช่น ท่าเรือสายก่อน ท่าเรือท่าฝ่อง เป็นต้น

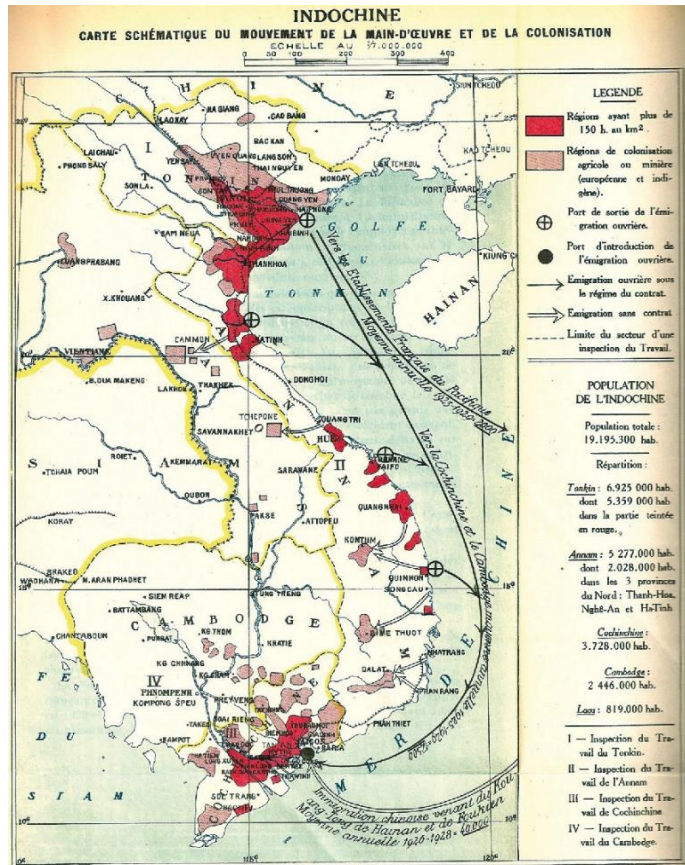
นอกจากนี้การแบ่งงานกันทำระหว่างเมืองแกนกลางและส่วนบริวารในสหพันธ์อินโดจีน ยังมีผลต่อการเคลื่อนย้ายของกำลังแรงงานเข้าสู่เมืองและพื้นที่ทางการผลิตทางเศรษฐกิจมากขึ้น การเคลื่อนย้ายดังกล่าวเป็นผลมาจากปัจจัยต่างๆ เช่น การพัฒนาเชื่อมโยงพื้นที่ผ่านการคมนาคมทางบก การเกิดขึ้นของแรงงานอิสระไร้ที่ดิน และปัจจัยที่มาจากนโยบายเคลื่อนย้ายแรงงานของฝรั่งเศสที่ให้คนในดงกิงและอานนามลงไปทำงานในนิคมไร่หรือนิคมสวนยางพาราในพื้นที่ต่างๆ ในโคชินไชน่าตั้งแต่ปีช่วงปี ค.ศ. 1907 ดังเห็นได้จากการที่ฝรั่งเศสอพยพคนในดงกิง 84 ครอบครัว ไปตั้งรกรากเป็นหมู่บ้านใหม่ในโคชินไชน่า (Service de la Statistique Générale de l'Indochine, 1910, pp. 565-566 as cited in Merette, 2013, p. 96) ต่อมาในช่วงปี ค.ศ.1926 - 1927 ฝรั่งเศสมีนโยบายให้คนในดงกิงและอานนามประมาณ 35,000 คนลงไปโคชินไชน่าเพื่อทำงานอยู่ในนิคมสวนยาง หลังจากนั้นในปี ค.ศ. 1930 ในดงกิงฝรั่งเศสได้อพยพคนงานที่มาจากพื้นที่ชนบทประมาณ 50,000 คนไปทำงานในฮ่าตู (Hà Tu) ฮ้อนกาย (Hòn Gai) เก็มฟ้า (Câm Phá) (ปัจจุบันอยู่ในจังหวัดกวางนิง) เพื่อทำงานเหมืองถ่านหินของบริษัทถ่านหินฝรั่งเศสแห่งดงกิง เช่นเดียวกับ การอพยพคนเวียดนามไปทำงานที่ลาวและกัมพูชา จนถึงปี ค.ศ. 1921 มีจำนวนชาวเวียดนามในกัมพูชากว่า 140,000 คน และเพิ่มขึ้นเป็น 191,000 คนในปี ค.ศ. 1937 (Goscha, 2008, pp. 7-8) ในลาวปี ค.ศ.1925 มีชาวเวียดนาม 14,000 คน และเพิ่มขึ้นเป็น 22,600 คน ในปี ค.ศ.1932 (Goscha, 1999, p. 27) รวมทั้งการกลายเป็นพื้นที่ทางเศรษฐกิจยังส่งผลให้มีการอพยพเข้ามาของแรงงานอิสระชาวจีน โดยเฉพาะการอพยพเข้ามาตั้งรกรากในช่วงปี ค.ศ. 1923-1937 ในโคชินไชน่ามีชาวจีนอยู่ประมาณ

จรรยาวัธ สีม่วง และภัสตรา บุญญฤทธิ

158,800 คน และในดงกิงประมาณ 33,400 คน (Merette, 2013, p. 98)

หากพิจารณาแผนภาพที่ 6 ในมิติความหนาแน่นของประชากรจะพบว่าโดยมากแรงงานและประชากรมักจะหนาแน่นในพื้นที่ที่มีปฏิสัมพันธ์กับระบบทุนนิยม ได้แก่ เมืองแกนกลางและเมืองท่าโดยรอบ ส่วนเมืองบริวารจะมีความหนาแน่นของแรงงานรองลงมาอันเป็นผลมาจากเค้าร่างการเคลื่อนที่ของแรงงานเข้าไปสู่พื้นที่เศรษฐกิจต่างๆ ส่วนในพื้นที่ที่มีปฏิสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและสังคมในระบบทุนนิยมน้อยจะมีประชากรอยู่เพียงเบาบาง โดยพื้นที่สีแดงแสดงถึงพื้นที่ที่มีแรงงานมากกว่า 150 คนต่อตารางกิโลเมตร และพื้นที่สีเขียวคือพื้นที่ทำการเกษตร จะเห็นได้ว่าพื้นที่ทำการเกษตรจะเป็นจุดที่มีกลุ่มแรงงานหนาแน่นและในขณะเดียวกันพื้นที่ที่มีจำนวนประชากรแรงงานกระจุกก็มักมีฐานะเป็นท่าเรือด้วย อาทิ เมืองกวีญ (Qui Nhon) เป็นท่าเรือขาออก (Port De Sortie) ในขณะที่เมืองสายก่อนเป็นท่าเรือขาเข้า (Port d'introduction) เป็นต้น

ภาพที่ 6 แผนที่การเคลื่อนย้ายของแรงงานในสหพันธ์อินโดจีน ตีพิมพ์ในปี ค.ศ. 1931

ที่มา Émile Delamarre, 1931 as cited in Goscha, 2012, p. 29

การแบ่งงานกันทำและการผนวกเข้าไปสู่ระบบเศรษฐกิจโลกในระดับที่มากขึ้นของเวียดนามสะท้อนออกมาในรูปแบบของโครงสร้างสินค้าและตัวเลขการค้าระหว่างประเทศ ตัวเลขการค้าต่างประเทศ

* ชาวจีน หรือ Người Hoa โดยมากอาศัยรวมกันอยู่ในพื้นที่ เจอะเดิน (Chợ Lớn) ในปัจจุบัน พื้นที่เจอะเดินอยู่ในนครโฮจิมินห์และยังคงเป็นพื้นที่ที่มีชาวเวียดนามเชื้อสายจีน (Người Việt gốc Hoa) อาศัยอยู่เป็นชุมชน ปัจจุบันอยู่ในเขต 5 ของนครโฮจิมินห์

ของเวียดนามขยายตัวอย่างต่อเนื่องจากในช่วงปี ค.ศ. 1899 – 1913 มีมูลค่ารวมอยู่ที่ 443 ล้านดอลลาร์และเพิ่มมาอยู่ที่ 526 ล้านดอลลาร์ในช่วงปี ค.ศ. 1914-1981 (Rapport au gouvernement général, 1920, p. 26 as cited in Nguyễn Văn Khánh, 2019, p.83) โดยสินค้าส่งออกของเวียดนามส่วนใหญ่เป็นสินค้าขั้นปฐมและวัตถุดิบประมาณ 33-35 รายการ ได้แก่ สินค้าเกษตรในช่วงแรกประกอบไปด้วย ข้าว ถั่วลิสง เตามะพร้าวและถั่วลิสง ฝ้าย ดอกบัว ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ หลังจากนั้นตั้งแต่ปี ค.ศ. 1906 เริ่มมี ผักแห้ง พริกไทย เนื้อหมู ผลิตภัณฑ์แปรรูปประมงแห้ง ได้แก่ ปลา ไขมันปลา กุ้งแห้ง ผลิตภัณฑ์จากธรรมชาติ ได้แก่ งาช้าง เขาควางย ถ่านหิน และผลิตภัณฑ์อื่นๆ โดยเฉพาะสินค้าสำคัญ ได้แก่ ข้าวจากโคชินไชนามีบทบาทสำคัญประมาณ 50% ถึง 65% ของมูลค่าการส่งออก รองลงมาคือ ยางพารา ในขณะที่ดงกิงเป็นพื้นที่สำคัญในการผลิตและส่งออกถ่านหินและผลิตภัณฑ์แร่อื่นๆ ส่วนในอาณานิคมสินค้าสำคัญประกอบด้วยสวนยางและกาแฟ (Trần Ngọc Dũng, 2019)

ฝรั่งเศสผูกขาดการค้าขายสินค้า 3 ชนิดที่สำคัญที่สุดคือ ข้าว เหลือ และเหล้า รวมทั้งสิทธิในการเก็บภาษีนำเข้าส่งออก การเข้ามาตรกรภาษีและกีดกันทางการค้า สินค้ากว่าครึ่งมักถูกส่งไปที่ฝรั่งเศสตั้งจะเห็นได้จากสถิติการส่งออกและนำเข้าระหว่างเวียดนามกับฝรั่งเศสที่มีมูลค่าเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องและกว่าครึ่งเป็นการค้าระหว่างเวียดนามและฝรั่งเศส (ดูตารางที่ 2) ส่วนที่เหลือเป็นการนำเข้าส่งออกระหว่างเวียดนามกับประเทศอื่นๆ ร้อยละ 3-5 ได้แก่ ประเทศต่างๆ ที่เมืองขึ้นของฝรั่งเศส ฮองกง จีน อินเดีย สิงคโปร์ อเมริกา ซึ่งการนำเข้าส่งออกโดยมากมักผ่านบริษัทขนาดใหญ่ของฝรั่งเศส ได้แก่ บริษัทของพี่น้อง เดนิส (Denis Frères) บริษัท บอย แลนดรี (Boy Landry) บริษัท ปวงซาร์ท เวเรต์ (Poinsart Veyret) บริษัท เดกูร์ค แอนด์ กาบอ (Descours & Cabaud) และโดยเฉพาะสินค้าส่วนมากมักถูกส่งผ่านสหภาพการค้า อินโดจีนและแอฟริกา (L'Union Commerciale Indochinoise et Africaine: LUCIA) (Nguyễn Văn Khánh, 2019, pp. 85, 148-149)

ตารางที่ 2 สถิติการนำเข้าและส่งออกระหว่างเวียดนามและฝรั่งเศสปี ค.ศ. 1911 – 1938

ปี	1911 – 1920	1921 – 1930	1931- 1937	1938
ส่งออก	19.6%	20.9%	48.1%	53%
นำเข้า	29.6 %	43.2%	57.1%	57.1%

ที่มา: La nise en valeur de Indochine française, 1945, p. 11 as cited in Nguyễn Văn Khánh, 2019, pp. 148-149

จรรยาวัธ สีม่วง และภัสตรา บุญญฤทธิ์

จนถึงการสิ้นสุดการเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศส โครงสร้างเศรษฐกิจของเวียดนามยังคงอยู่ในภาคการเกษตรเป็นหลักโดยไม่ได้เปลี่ยนแปลงวิธีการผลิตมากนัก อีกทั้งการแย่งยึดที่ดินยังก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำในการถือครองที่ดินอันเป็นสาเหตุหนึ่งที่น่าไปสู่การปฏิรูปที่ดินภายหลังการสิ้นสุดระบบอาณานิคมของฝรั่งเศสและยังส่งผลให้มีการเพิ่มจำนวนของชนชั้นแรงงานอิสระและแรงงานไร้ที่ดินอีกด้วย

บทสรุป

ทฤษฎีฟุ้งฟิงฟิงพาของอังเดร กูน เดอร์ แฟรงค์ ไม่เพียงแคชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศแกนกลางและบริวารที่ไม่เท่าเทียมกันในระบบทุนนิยมโลกหากแต่ยังชี้ให้เห็นถึงสภาวะอาณานิคมภายในของประเทศบริวารอันเป็นผลมาจากโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศดังกล่าว นอกจากนี้ประเทศบริวารจะถูกขูดรีดมูลค่าส่วนเกินออกจากระบบเศรษฐกิจทำให้ด้อยพัฒนาแล้วการพัฒนาพื้นที่ในประเทศบริวารก็ไม่ได้เป็นไปได้เพื่อตอบสนองของความต้อการตัวประเทศบริวารเองหากแต่การพัฒนาดังกล่าวเป็นภาพสะท้อนความต้อการของประเทศแกนกลาง สภาวะอาณานิคมภายในเวียดนามเกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในลักษณะประเทศแกนกลางเจ้าอาณานิคมฝรั่งเศสและประเทศบริวารอาณานิคมเวียดนาม โดยเฉพาะปัจจัยภายนอกจากประเทศแกนกลางเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดสภาวะอาณานิคมภายในของเวียดนามผ่านกลไกการแบ่งงานกันทำระหว่างประเทศ ในขณะที่ส่วนแกนกลางของเวียดนามมีบทบาทในการเป็นเมืองศูนย์กลางที่มีปฏิสัมพันธ์กับประเทศแกนกลางทางเศรษฐกิจการเมืองรวมทั้งรองรับการเผยแพร่อารยธรรมฝรั่งเศสทำให้มีลักษณะเป็นเมืองสมัยใหม่ ส่วนบริวารของเวียดนามกลับถูกผนวกพื้นที่เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของระบบทุนนิยมโลกผ่านการเปิดพื้นที่การผลิตใหม่และแย่งยึดที่ดินโดยกระบวนการการสะสมทุนแบบบุพกาลตามมาด้วยการยึดยึดให้ผลิตสินค้าขึ้นปฐม สภาวะอาณานิคมภายในของเวียดนามในยุคอาณานิคมเป็นขั้นตอนหนึ่งของระบบทุนนิยมที่เกิดขึ้นในยุคอาณานิคมและก่อให้เกิดส่วนแกนกลางและส่วนบริวารในประเทศบริวารที่เด่นชัดมากขึ้นซึ่งเป็นบริบทของการพัฒนาประเทศในเวลาต่อมา

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

เขียน ธีรวิทย์. (2542). *เวียดนาม สังคมเศรษฐกิจ ความมั่นคง การเมือง และการต่างประเทศ*. กรุงเทพฯ:

สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เชษฐา พวงหัตถ์. (2558). ทำความเข้าใจเรื่องการพัฒนาผ่านข้อถกเถียงทางทฤษฎี. *วารสารพัฒนาสังคม*,

17(1), 135-152.

ปรีชา คุณินทร์พันธุ์. (2547). *สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา นคร*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์.

- พรเพ็ญ อ้นตระกูล. (2564). ทุพภิกขภัยในเวียดนามปี 1945 ภาวะอดอยากครั้งรุนแรง ต้องกินรากไม้ประทังชีวิต. วันที่ค้นข้อมูล 15 ธันวาคม 2564, เข้าถึงได้จาก https://www.silpa-mag.com/history/article_72078
- พิษณุ สุนทรารักษ์. (2531). การวิเคราะห์ความคิดว่าด้วยทฤษฎีพัฒนาการกึ่งเมืองขึ้นของ Fernando Henrique Cardoso. กรุงเทพฯ: ศูนย์วิจัยมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สมศักดิ์ สามีศรีธรรม. (2533). แนวคิดมาร์กซิสต์กับการศึกษาเรื่องการเปลี่ยนแปลงในสังคมชาวนาประเทศโลกที่สาม. กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.
- สุด จอนเจดลิน. (2544). ประวัติศาสตร์เวียดนามตั้งแต่สมัยอาณานิคมฝรั่งเศสถึงปัจจุบัน. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุรพล ธรรมมดี. (2530). สังคมวิทยาการพัฒนาและความด้อยพัฒนา: บทวิจารณ์ทฤษฎีพึ่งพา. วิทยานิพนธ์สังคมวิทยามหาบัณฑิต, คณะสังคมวิทยาและมนุษยวิทยา, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อนุสรณ์ ลิ้มมณี. (2547). ทฤษฎีเศรษฐกิจการเมืองยุคปัจจุบัน (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ฮวง วันจี. (2515). จากระบบอาณานิคมสู่ระบอบคอมมิวนิสต์ = *From Colonialism to Communism*. แปลโดย ประเวศ ศรีพัฒน์. กรุงเทพฯ: โพธิ์สามต้นการพิมพ์.

ภาษาอังกฤษ

- Aguila, M., & Bortz, J. (2006). Andre Gunder Frank: The Limits to the Latin American Lumpenbourgeoisie. *Journal Für Entwicklungspolitik*, XXII(1), 84-97
- Frank, A. G. (1996). The Development of Underdevelopment. *Monthly Review*, 18(4), 17-31.
- Frank, A. G. (1967). *Capitalism and Underdevelopment in Latin America; Historical Studies of Chile and Brazil*. New York: Monthly Review Press.
- Goscha, C. (1999). *Thailand and the Southeast Asian Networks of the Vietnamese Revolution 1885-1954*. London: Routledge.
- Goscha, C. (2008). Widening the Colonial Encounter: Asian Connections Inside French Indochina During the Interwar Period *Modern Asian Studies*. *Modern Asian Studies*, (43)5, 1189 – 1228
- Goscha, C. (2012). *Going Indochinese: Contesting Concepts of Space and Place in French Indochina*. Copenhagen: NIAS Press.

จรรยาวัธ สีม่วง และภัสตรา บุญญฤทธิ

Japan Tetsud-osh-o. (1920). *An Official Guide to Eastern Asia V.5*. Tokyo, Japan: Department of Railways.

Merette, S. (2013). *Vietnam's North-South Gap in Historical Perspective: The Economies of Cochinchina and Tonkin, 1900-1940*. A thesis of Doctor of Philosophy, Department of Economic History, the London School of Economics and Political Science, London England.

ภาษาฝรั่งเศส

Service Geographique de l'Indochine. (1937). *Carte Economique de l'Indochine*. Retrieved December 6, 2021, from <https://openresearch-repository.anu.edu.au/handle/1885/133634>

Service Geographique de l'Indochine. (1933). *Carte de l'Indochine. Routes, chemins de fer et phares*. Retrieved December 10, 2021, from <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b530574891>

ภาษาเวียดนาม

Chu Đức Soàn. (2014). *Giao thông Việt Nam thời Pháp (1890 – 1945): Đường thuộc địa, đường sắt và cảng sông, biển mở đầu phát triển hạ tầng giao thông Việt Nam*. Truy cập ngày 3 tháng 12 năm 2021, từ <https://bit.ly/3DyDmFV> [Chu Duc Soan. (2014). *The Transportation in Vietnam during the Occupation of French (1890-1945): The Colonial Roads, Railways, River Piers and Seaports During the Debut of Vietnam's Infrastructural Development on Transportation*. Retrieved December 3, 2021, from <https://bit.ly/3DyDmFV>]

Chung Hai. (2016). *Quy hoạch Sài Gòn 1772 vượt xa tầm nhìn người Pháp 1865*. Truy cập ngày 5 tháng 12 năm 2021, từ <https://bit.ly/3xZBRiM> [Chung Hai. (2016). *The Urban Planning of Saigon in 1772 Steps Over the Vision of French in 1865*. Retrieved December 5, 2021, from <https://bit.ly/3xZBRiM>]

Cổng Thông Tin Điện Tử Chính Phủ Thành phố Hồ Chí Minh. (2011). *Sài Gòn biến đổi và hình thành một thành phố theo kiểu phương Tây*. Truy cập ngày 6 tháng 12 năm 2021, từ <https://bit.ly/3rJKz3m> [Ho Chi Minh City Government Portal. (2011). *Saigon Transforms and Forms Up as A Western-style city*. Retrieved December 6, 2021, from <https://bit.ly/3rJKz3m>]

Đặng Sơn. (2020). *“Đông Dương thuộc Pháp” trước và sau ngày thành lập Đảng*. Truy cập ngày 6 tháng 12 năm 2021, từ <https://bit.ly/3IHm9Uq> [Dang Son. (2020). *“French Indochina” Before and After the Founding of The Communist Party*. Retrieved December 6, 2021, from <https://bit.ly/3IHm9Uq>]

- Đinh Hữu Phương. (2020). *Vài nét về chế độ toàn quyền của thực dân Pháp ở Đông Dương*. Truy cập ngày 4 tháng 12 năm 2021, từ <https://bit.ly/31HmTSx> [Dinh Huu Phuong. (2020). *A Brief Overview of French Colonial Rules in Indochina*. Retrieved December 4, 2021, from <https://bit.ly/31HmTSx>]
- Đinh Xuân Lâm, Nguyễn Văn Khánh & Nguyễn Đình Lễ. (2000). *Đại cương Lịch sử Việt Nam Tập II (1858-1945)* (Tái Bản Lần Thứ 2). Hà Nội: NXB Giáo dục Việt Nam [Dinh Xuan Lam, Nguyen Van Khanh & Nguyen Dinh Le. (2000). *The History of Vietnam in General Volume II (1858-1945)* (2nd Edition). Hanoi: Viet Nam Education Publishing House.]
- Lâm Quang Huyền. (2008). Những Biến Đổi Của Giai Cấp Nông Dân Và Quan Hệ Địa Chủ - Tá Điền Ở Nam Bộ Thời Kỳ Cận Đại *Kỷ yếu hội thảo Việt Nam học lần thứ 3*, Hà Nội: Đại học Quốc gia Hà Nội Trung tâm Hội nghị Quốc gia Việt Nam (Hà Nội). [Lam Quang Huyen. (2008). The Changes of Peasant Class and the Relationship between Landlord and Peasant in The Southern Part of Vietnam during the Early Modern Era in *Proceedings of the 3rd Vietnam Studies Conference*, Hanoi: Vietnam National University, Hanoi. 5-7 December 2008 National Convention Center (Hanoi).]
- Luu Thị Ngọc Tuyết. (2018). *Phong trào yêu nước chống thực dân Pháp của nhân dân vùng trung du và thượng du Bắc Kỳ từ năm 1883 đến năm 1930*. Luận án tiến sĩ lịch sử, Chuyên ngành lịch sử Việt Nam, Trường Đại học Sư phạm Hà Nội. [Luu Thi Ngoc Tuyet. (2018). *The Nationalist Movement of People in the Northern and the Central of Tonkin Against French Colonization During 1883 to 1930*. Thesis Ph.d. in History, Majoring in Vietnamese History, Hanoi National University of Education.]
- Nguyễn Mỹ. (2010). *Nhìn lại Quy hoạch Hà Nội từ hơn 100 năm trước*. Truy cập ngày 6 tháng 12 năm 2021, từ <https://bit.ly/3rHpcjp> [Nguyen My. (2010). *Throwback The Hanoi's Urban Planning 100 Years Ago*. Retrieved December 6, 2021, from <https://bit.ly/3rHpcjp>]
- Nguyễn Ngọc Cơ, Nguyễn Anh Dũng & Trương Công Huỳnh Kỳ. (2007). *Lịch sử Việt Nam từ 1858 đến 1918*. Hà Nội: Nxb. Đại học Sư phạm. [Nguyen Ngoc Co, Nguyen Anh Dung & Truong Cong Huynh Ky. (2007). *History of Vietnam During 1858 to 1918*. Hanoi: Publishing House, Pedagogical University.]
- Nguyễn Thế Anh. (1970). *Việt Nam thời Pháp đô hộ*. Saigon: Lửa Thiêng. [Nguyen The Anh. (1970). *Vietnam Under French Domination*. Saigon: Lua Thieng.]
- Nguyễn Tuấn Hùng. (2020). *Kinh tế nông nghiệp Việt Nam thời cận đại*. Truy cập ngày 6 tháng 12 năm 2021, từ <https://bit.ly/3DJJfQJ> [Nguyen Tuan Hung. (2020). *Vietnam's Agricultural Economy in Early Modern Period*. Retrieved December 5, 2021, from <https://bit.ly/3DJJfQJ>]

จรรยาบรรณ สีม่วง และภัตตรา บุญญฤทธิ์

- Nguyễn Văn Khánh. (2019). *Cơ cấu Kinh Tế Xã Hội Việt Nam Thời Thuộc Địa 1858-1945*. Hà Nội: NXB Đại Học Quốc Gia Hà Nội. [Nguyen Van Khanh. (2019). *The Socio-Economic Structure of Vietnam During the Colonial Period 1858-1945*. Hanoi National University Publishing House.]
- Phong Vinh. (2107). *Dấu ấn kiến trúc Pháp ở Sài Gòn*. Truy cập ngày 6 tháng 12 năm 2021, từ <https://bit.ly/3EFa5L6> [Phong Vinh. (2107). *The Traces of French Architecture in Saigon*. Retrieved December 6, 2021, from <https://bit.ly/3EFa5L6>]
- Trần Ngọc Dũng. (2019). *Thương mại Việt Nam trong cuộc khai thác thuộc địa lần thứ nhất qua tư liệu của người Anh*. Truy cập ngày 6 tháng 12 năm 2021, từ <https://bit.ly/3pustjg> [Tran Ngoc Dung. (2019). *Vietnamese Trade in The First Colonial Exploitation Through British Documents*. Retrieved December 6, 2021, from <https://bit.ly/3pustjg>]
- Ủy ban nhân dân tỉnh Tiền Giang. (2019). *Sự thống trị của thực dân Pháp và cuộc đấu tranh giành chính quyền từ đầu thế kỷ XX đến năm 1945*. Truy cập ngày 6 tháng 12 năm 2021, từ <https://bit.ly/31zBk> [People's Committee of Tien Giang Province. (2019). *French Colonial Rules and The Struggle for Power from The Beginning of The Twentieth Century to 1945*. Retrieved December 6, 2021, from <https://bit.ly/31zBk>]